کێشەکانی دەنگدانی کوردستانییانی هەندەران بۆ گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستان … ئەمجەد شاکەلی

بەگوێرەی ڕاگەیێندراوێکی(کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی) بۆ هاووڵاتیانی دەرەوەی وڵات، واتە: کوردستانییانی هەندەرانشین، داوایان لێ دەکرێت بۆ ئەوەی بتوانن بەشداریی پرۆسێسی دەنگدان و گشتپرسیی بۆ سەربەخۆیی کوردستان بکەن، ل□ نێوان 2017-9-1 تا 2017-9-7، سەردانی ماڵپەڕی ئەو کۆمسیۆنە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت بکەن، کە ئەمەی خوارێیە:
www.khec.krd

کە مر□ق د□چێتە نێو ئەو ماڵپەڕەوە، دەتوانێت هەریەک ل□ □ زمانانی کوردی، عەرەبی و ئینگلیزی هەڵبژێرێت. کە دەچێتە سەر هەر یەکێک لەو زمانانە، تۆمارێکی دەنگیی یەک خولەک و نیوی دانراوە، کە بە کوردییە، بەڵام زووزوویش دەنگەکە دەبڕێ و دێتەوە و گەلێک بە خێرایی، باسی شێوازی خۆتومارکردن و پڕکردنەوەی فۆرمێک دەکات و پێت دەڵێ، بۆ ئەوەی بتوانیت فۆرمەکە پڕکەیتەوە دەبێ تەختەکلیلی، من بۆ خۆم دەڵێم تەختەکلیل، دەنا دەنگەدەڵێ: کیبوورد(Keyboard)ی عەرەبیت هەبێت. ئەوجا باسی نووسینی ناوی سیانی و ژمارە و وێنەی کارتی ناسنامەی عیراقی و ڕەگەزنامەی عیراقی و دواتریش ژمارەی فۆرمی خۆراک دەکات. من بۆ خۆم، هەرکە لە 2017-9-2دا، ئەو تۆمارەدەنگییەم بیست و چوومە نێو ئەو ماڵپەڕەوە، خۆم پێ نەگیرا و دەسبەجێ نامەیەکم بۆ سێ ناوونیشانی ئیمەیلی جیاوازی ئەو کۆمسیۆنە نووسی. کۆمەڵێک خاڵم بۆیان ڕوون کردەوە و دواتر لە ڕۆژی 2017-9-3دا، لەوانەوە دوو وەڵامی کورت و هیچ نەگەیەنم بۆ هاتەوە، کە والێرەدا ڕێک وەک خۆیان دایاندەنێم:
یەکەم وەڵامی کۆمسیۆن: “سلاو بةريزم، بةريزم دةتوانى سود لة فورمى خؤراكى خيزانى وةركريت لة ناوةوةى هةريم بؤ بةرى يةكةم بةريز دةبيت ناوةكة بة دروستى داخيل بكةيت بة زمانى عةرةبى دةتوانن ناوةكانتان بنيرن بؤتان دلنيا دةكةينةوة، دةتوانى بةيوةنديمان بيوة بكةن لةريكةى وةتس ئةب و فايبةر”.
دووەم وەڵامی کۆمسیۆن:”سڵاو بەریز ..جەژنتان پیرۆز، بەڕێز گیان

سوپاس بۆ تیبینیەکەت بەڵام ڕەجاوی ئەوانە کراوە و دەکرێ هەر کەسێك لەسەر فۆرمی خۆراکی مالی باوکی دەنگ بدات، بەداخەوە ئەگەر کوردێکیش لە دەرەوە ژیابێت دەبێ هاتبێتەوە کوردستان و فۆرمی خۆراکی دەرکردبێت ئەگەرنا لە دەسەلاتی ئێمە نییە، بۆ زانیاریشت وێبسایتەکە بە زمانی ئینگلیزی و عەرەبیش ە و تەنها بزمانی کوردی نییە. لەگەڵ ڕیزدا “.

من هیچ ناڵێم، بەڵام ئەو وەڵامانە بە کەسێکی کوردستانیی، کە بە خۆیەوە سێ پشتی دانیشتووی، ئەڵمانیا، ئەمەریکا، بریتانیا، فرانسا، سوێد یا هەر وڵاتێکی دیکەی هەندەران بێت و بیەوێت دەنگ بۆ سەربەخۆیی کوردستان بدات، چ دەڵێت! ئەمە بێجگە لە ڕەشکردن و دزێوکردنی گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستان و دەستبەڕوودانی کوردستانییانی هەندەران و پاڵپێوەنانیان بۆ بەشدارنەبوون و دەنگنەدان هیچی دیکە دەگەیەنێت؟

من لێرەدا ئەو خاڵە لاوازانەی پێوەنددارن بەو بانگەوازە و بەو ڕێنوێنیانەی کۆمسیۆنەوە، کە بەشێکیم بۆ ئەوانیش نارد، دەخەمە پێش چاوی ئێوەی هێژا:

1 . ئەو دەنگەی ڕێنوێنییەکان دەخوێنێتەوە هەر زۆر خێرا دەیڵێتەوە و زووزوویش دەبڕێ، واتە: زۆر ڕوون نییە.

2 . تۆ بچیتە سەر هەر کام لەو زمانانە: کوردی، عەرەبی یا ئینگلیزی، تۆمارە دەنگییەکە هەر هەمان دەنگە و تەنیا بە زمانی کوردی دەیخوێنێتەوە، ئەویش کوردیی خواروو. لەنێو کوردانی هەندەراندا، هەموو جۆرە کوردێک هەن و بە شێوەزاری جیاوازیش قسە دەکەن: کرمانج، هەورامی، کەڵهوڕ، فەیلی، سۆران، زازا و..کە هی وایان تێدایە لە شێوەزارەکەی خۆی زیاتر، شێوەزارێکی دیکەی کوردی نازانێت. دەبوو ئەو تۆمارەدەنگییە بە کۆمەڵێک شێوەزاری کوردی دانرابا.

3 . باشووری کوردستان، تەنیا کوردی لێ ناژی، تورکمان، کلدان، ئاشووری، ئەرمەن و عەرەبیشی لێ دەژین. لەنێو کوردستانییانی هەندەراندا تەواوی ئەو نەتەوانە هەن، دەبوو تۆمارە دەنگییەکە بەو زمانانەش هەبووایە.

4 . بەشێکی زۆری لاوان و گەنجانی کوردستانییانی د□ر□□ی کوردستان، دەتوانم بڵێم پتر لە 90%یان زمانی کوردی بە باشیی نازانن و ڕەنگە وشەوشەیەک قسەی پێ بکەن و زۆریان هەرگیز کوردستانیان نەبینیوە و

تێیدا نەژیاون، دەبوو تۆمارەدەنگییەکە، بەجگە لە زمانی کوردی(بە هەموو شێوەزارەکانی)، بە زمانانی عەرەبی، تورکمانی، کلدانی، سریانی، ئاشووری، ئەرمەنی، فارسی، ئینگلیزی، فرانسی، ئەڵمانی، ئیسپانی، ڕووسی و زۆرێک لە زمانە ئەوروپاییەکانی دیکە هەبووایە، چونکە ئەوان زمانی ئەو وڵاتانەی لە هەندەران تێیدا دەژین، زۆر بە باشی دەزانن و بۆ ئەوان زمانی یەکەمیانە.

5 . زۆرێک لەو کوردستانییانەی دەرەوەی کوردستان، هیچ جۆرە بەڵگەنامە و ناسنامە و ڕەگەزنامە و پاسپۆرت و ئەو شتە عیراقییانەیان نییە و لە تەمەنەکیشدان، کە مافی دەنگدانیان هەیە و نزیکەی هەر هەموویشیان لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندان، زۆرێک لەوانە نەک هەر خۆیان، کە لە هەندەران لەدایک بوون، ڕەنگە باوک و دایکیشیان لە هەندەران لەدایک بووبن، یا هەیە دایکی یا باوکی بیانییە و یەکێکیان عیراقییە، ئەویش بە ڕەگەز، کە ئەویش هیچ بەڵگەنامەیەکی نییە. زۆرێک لە کوردانی فەیلی لە هەندەرانن، ئەوان زۆریان نە کوردی دەزانن و نە کوردی تێدەگەن و نە کوردی دەخوێننەوە، بەڵام لە من و تۆیش کوردترن و سەدلەسەد لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستانیشدان، زۆرینەی ئەوانەش هیچ جۆرە ڕەگەزنامەی عیراقی و ئەوانەیان نییە، چونکە لەنێوان عیراق و ئێراندا هەمیشە ماڵوێران و دەربەدەر بوون، چۆن دەنگی ئەوانە وەردەگیرێت؟

6 . پڕکردنەوەی فۆرم بە عەرەبی، سەختییەکی گەورەیە بۆ کوردستانییانی دەرەوەی کوردستان، چونکە هەموو ئەو خەڵکە کیبووردی عەرەبییان نییە و پێویستیشیان بە کیبووردی عەرەبی نییە، تەنانەت ئەگەر هەشیان بێت ڕەنگە عەرەبی هەر نەزانن و نەتوانن فۆرمی عەرەبی پڕ بکەنەوە.

7 . ناوی سیانی لەو وڵاتانەی هەندەران، کە کوردستانییانی تێدا دەژین، هەرگیز نە هەیە و نە باوی هەیە، چونکە سیستمی ناو لە هەندەران جۆرێکی دیکەیە. ئەو بۆی هەبێ دەنگ بدات، بۆ بە بەڵگەنامە بیانییەکانی خۆیەوە دەنگ نەدات؟ بۆ وەک چۆن دەنگ بە هەڵبژاردنێک لە سوێد، دانمارک، بریتانیا یا ئەمەریکا دەدات، بە سەربەخۆیی کوردستانیش وەک خۆی و بەوجۆرە دەنگ نەدات؟ ئەو ناوی سیانی و سیستمە کۆنە عیراقییە بۆ کوردستانییانی هەندەران، کێشەیەکی گەورەیە.

8 . لە تۆمارەدەنگییەکەدا داوا دەکرێت ژمارەی فۆرمی خۆراک لە فۆرمی خۆتۆمارکردنەکەدا بنووسرێت. کوردستانییەکی لە ئەوروپا،

ئەمەریکا، ئۆسترالیا، ئەفریقا، لاتین ئەمەریکا، چین، هیندوستان، یا هەر وڵاتێکی دیکەی ئەو دنیایە دەژی، کوا فۆرمی خۆراکی هەیە؟ نەک خۆی کە ڕەنگە لاوێکی 19 ساڵان بێت نییەتی، باوک و دایک و داپیر و باپیریشی، کە ڕەنگە دانیشتووی هەندەران بن، هەر نییانە.

9. لەو ماڵپەڕەی کۆمسیۆندا بێجگە لە تۆمارەدەنگییەکە، هیچ نووسینێک لەمەڕ ئەو گشتپرسییەوە نەنووسراوە، کە دەبوو بێجگە لە تۆمارەدەنگییەکە، بە نووسین، بە زمانە گرنگ و سەرەکییە جیاوازەکانی دنیا، ڕێنوێنییەکان پەخش کرابایەوە و مرۆڤ بیتوانیایە وەک فۆرم لەسەر کاغەز کۆپیی کردبا.

10. میدیای کوردی و دەسگاکانی پەیوەندداری بە گشتپرسییەوە، دەبوو لە باسکردنی گشتپرسی و سەربەخۆیی کوردستاندا، پتر جەخت و ئاراستەی قسە و میدیا و ڕێنوێنییەکانیان، بە کوردستانییان بووایە، نەک تەنیا کورد، بە هەموو باشووری کوردستان بووایە نەک تەنیا هەرێمی کوردستان. تۆ کە باس لە کەرکووک و مەندەلی و شنگال و خورماتوو و زرباتییە و بەدرە دەکەیت، دەبێ دەستەواژەی هەرێم کەمتر و دەستەواژەی باشووری کوردستان پتر بەکاربهێنیت.

11. نوێنەرایەتی هەرێمی کوردستان لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و شوێنانی دیکە، حیزب و هێزە کوردستانییەکان، ئەوانەی لەگەڵ سەربەخۆیی و گشتپرسیدان، کە لە دەرەی کوردستان نوێنەراتی و خەڵکیان هەن، ڕێکخراوە ناحوکوومەتی و مەدەنی و چالاکوانەکانی کوردستان و بیانییانی دۆستی کوردستان، دەبوو چالاکانە و بە گوێرەی شێوەی ژیان و سیستمی سیاسی و جڤاکی ئەو کۆمەڵە و وڵاتانەی تێیدا دەژین، پرۆسەی بەشداربوون و گشتپرسییان لە هەندەران ئاسان کردبا. لاوانی کوردستانییانی زمانزان و بە فەرهەنگی ئەوروپایی و ئەمەریکایی و هەندەرانی گەورەبوو و بارهاتوو و پێگەیشتوو، بخستبایەتە گەڕ و ئەوان تەواوی ڕێکخستن و کارئاسانییەکیانیان جێبەجێ کردبا. بێجگە لەوەش دەکرێ بە ئاسانی سوود لە بیانییانی دۆستی کوردستان وەرگیرێت، کە پسپۆری و شارەزاییەکی باشیان لە بواری ئەم جۆرە کارانەدا هەیە. کۆمسیۆنیش دەتوانێت، سوود لە تەواوی ئەو وزانە وەرگرێت.

12. باشووری کوردستان، کە دەیەوێت لە عیراق دابڕێت و دوورکەوێتەوە و دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان دروست بکات، ئەو هەموو عیراقییەت و شتە عیراقییانە چییە لە خەڵک داوا دەکرێن! تۆ دەتەوێت وشەی عیراق و عیراقییەت لە خۆت و وڵات تێکەت بکەیتەوە،

کەچی، گەنجێکی باشووری کوردستانی خۆی و دایک باوکی و داپیر و باپیری، لەدایکبووی سوێد، فرانسا، توونس، ئەڵمانیا، ئەمەریکا و…بە تەبزی دەکەنەوە عیراقی و داوای دەیان شتی عیراقییانەی لێ دەکەن، ئەمە کەی ڕەوایە!

13. ئەم گشتپرسییە بۆ سەربەخۆیی کوردستانە و گەلێک لە هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و ئەوانە گرنگترە. بۆ ئەو هەڵبژاردنانە، لە هەندەران ئامادەییەکی پێشوەختەی باش و هەموو کارئاسانییەک بۆ دەنگدەران دەکرا و شایلەغانی بۆ دەکرا، کەچی ئێستا کە کەمتر لە بیست ڕۆژی ماوە، نەک هەر هیچ ئامادەکارییەک نەکراوە، تەنانەت نووزەیەکیش نییە و هیچ باسێک و هیچ چالاکییەک و هیچ دەنگەدەنگێک نییە و سەرباری ئەوانەش ئەو هەموو سەختگیرییەی بۆ دەکرێت. کوردستانیگەلێکی یەکجار زۆر لە وڵاتانی جیاوازی هەندەران دەژین، ئەگەر کارەکان بەمجۆرە بەڕێوە بچێت و هەندە سەخت بێت، هەرگیز لە1% زیاتری ئەو خەڵکەی هەندەران، ناتوانن دەنگ بۆ سەربەخۆیی بدەن و 99%ی دەنگی کوردستانییانی هەندەرانشین دەسووتێ و دەفەوتێ و بەفیڕۆ دەڕوات.
ڕەنگە لەم کاتەدا من ئەم کەلێنانەم بەرچاوکەوتبن، لە لەوانەیە تۆ زیاترت بینیبن! دەنگی خۆت بڵند بکە و شتەکانی خۆت بڵێ!

2017-09-04

وەهمێک ڕیچارد داوکینز … بەشی دووەم … گریمانی خوا

ئایینی چاخێک، سەرگەرمی وێژەیی سەردەمی داهاتووە
رالف والدو ئیمرسون

خوێندنەوەی: بەریڤان جەمال حەمە سەعید ….

نووسەر لە بەشی دووەمی کتێبەکەیدا، دەچێتە سەر باسی گریمانی خوا. گریمانی بوون و نەبووی خوا، وەک هەر گریمانەیەکی زانستیی تر،

دەکرێت ڕوون بکرێتەوە. لەم پەیوەندەدا، نووسەر لەڕێگای یاسای شیانەوە ئەم گریمانانە تاوتوێ دەکات.
لەبەرامبەر ئەم بوون و نەبوونەدا، یان بەواتایەکی تر، لەبەرامبەر یەکخواگەری و ئیسییزمدا بەچوونی نەزانیەتی هەیە، کە پێیوایە، پرسی خوا بابەتێکە شیاوی هەڵسەنگاندن و دەستتێوەدان نییە، بۆ هەتاهەتایە لە سەرو ئەوەوەیە، کە زانست بتوانێت دەستی بۆ بەرێت. نەزانیەتییان پێیانوایە، بوونی خوا نە دەتوانرێت بسەلمێنرێت و نە دەتوانرێت ڕەتبکرێتەوە. نووسەریش پێوایە، کە بوون و نەبوونی جنۆکەی ددان یان دەعبای سپاگێتی باڵدار نەدەکرێت بسەلمێنرێت و نەدەشێت ڕەتبکرێتەوە.

لێرەدا نوسەر ئاماژە بۆ جیاکردنەوەی دوو جۆر لە نەزانێتی دەکات: (نەزانێتی کاتی بۆ کردەوە)، کە بەم ئاڕاستەیە بێت یان ئاڕاستەیەکی تر، لە کۆتاییدا دەگەین بە وەڵامێکی تەواو ڕۆشن، بەڵام هێشتا نەگەیشتووین بە بەڵگەی پێویست (یان لە بەڵگەکە تێناگەین، یان کاتمان بۆ دەستەوە نییە بۆ تاوتوێکردنی بەڵگەکە، هتد.). بۆ نمونە چی بۆتە هۆی قرتێکەوتنی کۆتاییی سەردەمی پرمیان، قڕتێکەوتنی بە کۆمەڵی گەورەی مێژووی پاشماوەی بەردینی گیاندار و ڕووەک، یان قربوونی دواتری دایناسۆرەکان، لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا ئێمە بەڵگەمان بەدەستەوە نییە بۆ ئەوەی بزانین، بەڵام ئەگەری هەیە ڕۆژێک لە ڕۆژان بەڵگەمان دەسبکەوێت و بزانین. بەڵام جۆرێکی تر لە نەزانێتی هەیە، نوسەر بە (نەزانێتیی هەمیشەیی بەگشتی) ناوی دەبات. ئەم جۆرەیان گونجاوە بۆ پرسیارگەلێک، کە هەرگیز وەڵامی نییە، چەند بەڵگەشی بۆ کۆ بکەینەوە، دەوری نییە، چونکە بیرۆکەی خودی بەڵگەکە کارپێکراو نییە. پرسیارەکە لە ئاستێکی جیاوازدایە یان لە ئەندازەیەکی جیاوازدایە، لەودیو ناوچەگەلێکەوە، کە تێیاندا دەتوانرێت بەڵگە بەدەست بێت. دەکرێت کێستەنەی فەلسەفی نموونەیەک بێت، پرسیاری ئەوەی ئایا تۆ ڕەنگی سوور بەو شێوەیە دەبینیت کە من دەیبینم. لەوانەیە سوورەکەی تۆ، سەوز بێت لای من یان شتێکی تەواو جیاواز لە هەر ڕەنگێک، کە من دەتوانم بیهێنمە بەرچاوی خۆم.

زاناکان ئەم پرسیارەیان وەک نموونە هێناوەتەوە، کە هەرگیز وەڵامی نییە، ڕۆژێک لە ڕۆژانیش بەڵگەیەکی تازە دەر بکەوێت، هیچ کاریگەریی نابێت. گەلێک لە زانایان و ڕووناکبیرانی تر لەو باوەڕەدان — زۆر پەرۆشانە بۆ بەچوونی نوسەر — کە پرسی بوونی خوا دەگەڕێتەوە بۆ خانەی ” نەزانێتی هەمیشەیی بەگشتی”

دەستپێڕانەگەیشتووی هەتاهەتایی. وەک دەیبینین، هەر لێرەوە ئاکامگیرییەکی ناژیربێژانەی لێ دەکەن، کە گریمانی بوونی خوا و گریمانی نەبوونی خوا، وەکوو یەک، بە یەک چاو سەیری دەکەن. ئەو بۆچوونەی نوسەر لایەنگریی لێ دەکات ، تەواو جیاوازە: نەزانێتی لەبارەی بوونی خواوە، بەتەواوی دەگەڕێتەوە بۆ خانەی نەزانێتی کاتی به کردەوه. ڕوونتر بلێین ئەو بەجۆرێک بۆچوونی نەزانیەتی هەیە، بەڵام نەزانیەتییەکەی کاتییە و پێیوا نییە، کە بوون و نەبوونی خوا لە یەک ئاستدا بەن و وەکو یەک شیاو. دەبێت ئەوە ڕۆشن بێت، کە ئەم نەزانیەتییە کاتییە، تەواو دیدێکی زانستییە بەرامبەر هەر دیاردەیەک، کە ئێمە زانیاری لە سەدا سەدمان نییە لەبارەی دیاردەیەکی دیاریکراوە، ئەمەش دەرگای قسەوباس و لێکۆڵینەوە بۆ هەمیشە بەڕوویدا دەکاتەوە.

باسێکی تری زۆر گرنگ لە بەشی دووەمدا ئەوەیە، کە لە ڕووی ژیربێژییەوە بەرپرسیارییەتی سەلماندنی بوونی هەر دیاردەیەک دەکەوێتە سەر شانی کێ. کەسێک دێت و بانگەشەی ئەوە دەکات، کە هەسارەی زەوی لەسەر پشتی گایەک دانراوە و گاکە لەسەر پشتی ماسییەک ڕاوەستاوە، ئەرکی سەر شانییەتی بیسەلمێنێت، کە ئەمە وایە، نەک منی□ک کە باوەڕم پێی نییە. هەڵوێستی من ئاسایی و جێگەی قبووڵە، هەتا ئەگەر بەو واتایەش بێت، کە ئێمە هەرگیز بەڕەهایی ناتوانین نەبوونی هیچ شتێکی وەکو ئەمە بسەلمێنین. ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوە نییە، کە ئایا شیاوە خوا ڕەت بکرێتەوە (کە ناکرێتەوە)، بەڵکوو ئەوەیە ئایا بوونی ڕێیتێدەچێت. هەندێک شتی نەسەلمێندراو هەیە، ژیرانە بڕیاریان لەسەر دەدرێت، بوونیان زۆر کەمتر شیاون لە شتگەلێکی تر، سەرەڕای ئەوەش کە ناکرێت ڕەت بکرێنەوە. ئێمە هیچ هۆیەکمان بەدەستەوە نییە، وەها چاو لە خوا بکەین، کە پار□زراو□ و نابێت جێگەیەکی هەبێت لەسەر پێوەری شیان. هەروەها بەدڵنیایییەوە هیچ هۆیەک نییە، وەها بزانین تەنیا لەبەر ئەوەی ناکرێت خوا بسەلمێندرێت یان ڕەت بکرێتەوە، ئیتر شیانی بوونی لە سەددا پەنجایە. بە پێچەوانەوە، وەک دەیبینین. نووسەر لەم پەیوەندەدا دەڵێت:
‘بوونی خوا، گریمانێکی زانستییە وەک هەرشتێکی تر. هەتا ئەگەر سەلماندنی بە کردەوەش دژوار بێت، بەڵام دەچێتە چوارچێوەی خانەی نەزانیەتیی کاتی، بوون یان نەبوونی خوا، ڕاستییەکی زانستییە لەبارەی گەردوونەوە، لە ڕووی پرنسیپییەوە دەکرێت بزانرێت، هەتا ئەگەر بەکردەوەش نەبێت. ئەگەر خوا هەبووایە و حەزی بکردایە خۆی دەر بخات، ئەوا هەر خۆی ئەم قسەوباسەی ڕێکوڕەوان و بە دەنگی

بەرز، لە بەرژەوەندیی خۆی تەواو دەکرد. هەتا ئەگەر بوونی خوا، بەدەنیاییەوە، ناتوانین جیای بکەینەوە لە نەبوونی، ئاوا دەکرێت بۆ بەڵگەی بەردەست و قسەوباسی ژیربەژانە هەڵسەنگاندنێکی شیان بدەین بۆ دەستەوە، کە زۆر زێتر لە سەددا پەنجا بێت.'

نوسەر بیرۆکەی پێوەری شیان، هەڵسەنگاندنەکانی مرۆڤ لەبارەی بوونی خواوە، لەنێوان دوو ئەوپەڕی بەگومانی (قەناعەتی) دژ بە یەک دادەنێت. پێوەرەکە حەوت خانەی وەرچەرخانی یەک لەدوای یەکە کە ئەمانەن:

1. باوەڕمەندێکی بەهێز. شیانی خوا لە سەددا سەدە. "لەو باوەڕەدا نیم، بەڵکوو دەزانم."
2. شیانی بەرزی زۆر، بەڵام کەمتر لە سەددا سەد. باوەڕمەندێکی ڕاستبینە. "من ناتوانم بەدەنیاییەوە بزانم، بەڵام بە تەواوی بڕوام بە خوایە و ژیانی خۆم بە جۆرێک دەبەمە سەر، کە وای دادەنێم هەیە."
3. بەرزتر لە سەددا پەنجا، بەڵام زۆر بەرز نا. بەجۆرێک، بەچوونێکی نەزانەتیی هەیە، بەڵام بەلای یەکخواگەریدا دەیشکێنێتەوە. "من زۆر نادەنیام، بەڵام مەیلم هەیە بۆ باوەڕکردن بە خوا."
4. ڕێک لە سەددا پەنجا. نەزانەتییەکی تەواو بەلایەن. "بوون و نەبوونی خوا، دوو ئەگەری تەواو وەک یەکن."
5. کەمتر لە سەددا پەنجا، بەڵام زۆر نزم نا. بە جۆرێک، بەچوونێکی نەزانەتیی هەیە، بەڵام بەلای ئیسییزمدا دەیشکێنێتەوە. "من نازانم ئایا خوا هەیە یان نا، بەڵام مەیلم بەرەو گومانە."
6. شیانی نزمی زۆر، بەڵام ناگاتە سفر. ئیسییستێکی ڕاستبینە. "من ناتوانم بەدەنیاییەوە بزانم، بەڵام لەو باوەڕەدام، بوونی خوا زۆر مەحاڵە و ژیانی خۆم بە جۆرێک دەبەمە سەر، کە وای دادەنێم نییە."
7. ئیسییستێکی بەهێز. "من دەزانم خوا نییە، بە هەمان ئەو قەناعەتەی جونگ دەڵێت، ‹دەزانم›م خوا هەیە."

ئەمە دەبێتە مایەی سەرسامی نووسەر، کە ئەگەر خەڵکێکی زۆر بکەونە خانەی حەوتەمەوە، بەڵام وەک خۆی دەڵێت، ئەمەی هەناوەتەوە بۆ هاوسەنگی لەبەرامبەر خانەی یەکەمدا، کە خەڵکێکی زۆر دەگرێتەوە کە ئەمەش سروشتی باوەڕە، بەتایبەتی باوەڕی ئاینی. نوسەر خۆی لە خانەی شەشەمدا دەبینێتەوە ، بەڵام بەرەو خانەی حەوتەم مەیلی هەیە ــ دەڵێت : من نەزانەتیم تا ئەو ئاستەیە، کە نەزانەتیم سەبارەت

بە جنۆکەیە ل□ پشتی باخچەکە.
نوسەر لە سەر پرسی بوون و نەبوونی خوا نمونەیەک دەهێنێتەوە کە لەلایەن بێرتراند ڕوسلەوە قایلک□ران□ □□ش□ن کراوەتەوە، کە بەراوردی دەکات بە قۆریی ئاسمانی. “هەندێک خەڵکی ئوسوڵگەرا وەها دەدوێن، کە ئەوە ئەرکی گومانمەندانە، وشکەبڕوا قبووڵکراوەکان بەدرۆ بخەنەوە، زێتر لەوەی ئەرکی وشکەبڕواکەران بێت، کە بیانسەلمێنن. بێگومان ئەمە هەڵەیە. ئەگەر من وتبێتم، کە لەنێوان زەمین و مەریخدا، قۆری□ک□ی چینی لەسەر سووڕگەیەکی هێلکەیی بەدەوری ڕۆژدا دەخولێتەوە، هیچ کەسێک ناتوانێت ئەم وتەیە بەدرۆ بخاتەوە، بەو مەرجەی من ئەوەندە وریا بووبێتم، ئەم سەرنجەشم لەگەڵ دابێت، کە قۆری□کە ئەوەندە بچووکە، هەتا بە بەهێزترین دووربین نابینرێت. بەڵام ئەگەر هات و پێم لێ ڕاکێشا و وتم، لەبەر ئەوەی ئەم وتەیەی من بەدرۆ ناخرێتەوە، ئیتر پڕڕوویی□ک□ی قبووڵنەکراوە، کەسێک بێت و گومان لە بانگەشەکەم بکات، ئیتر ئەمە دەری دەخات وڕێنە دەکەم. ئەگەر بهاتایە بوونی قۆری□کی وەها، بە جۆرێک لەناو کتێبە کۆنەکاندا ناوی هاتبایە و هەموو ڕۆژانێکی یەکشەممان، وەک ڕاستییەکی پیرۆز، بە گوێی خەڵکدا هەڵبدرایە و لە قوتابخانەدا مێشکی منداڵانی پێ پڕ بکرایە، ئیتر ئەوسا هەر دوودڵییەک لە باوەڕکردن بە بوونیدا، وەک نیشانەیەکی لادان چاوی لێ دەکرا و وەها بە باش دەزانرا، گومانمەندکە بچێت بۆ لای پزیشکی دەروونی لە سەردەمی وشیاریی ئیمڕۆدا یان ببرێت بۆ بەردەم دادگای کڵێسا لە سەردەمانی زووتردا” .

بەڵێ کرێکاران شۆڕشگ□□□ترن* … هەژێن

خوێنەری هێژا، ئەوەی لەنێو ئەم نووسینە دەیخوێننەوە، سەرنجدانی بابەتێکی هاوڕێ (زاهیر باهیر) بەناوی ” ئایا کرێکاران چینێکی شۆڕشگڕێن؟” کە لەنێو (یانەی ئازادیخوازان)** بڵاوکراوەتەوە.
هیوادام ئاشنایەتی من و ئەو، بەرچاوی سەرنج و ڕەخنەم لێڵنەکات و جیاوازی بۆچوونیشم لەتەك ئەو، ڕاستییەکان لەبەرچاوی من ئاوەژوونەکاتەوە.

بە بۆچوونی من، ئەگەر ئەو پرسیارە بەو جۆرە ئاراستە بکەین و چینی کرێکار بە ئەبستراکتی وەربگرین، بەدەنیاییەوە بەسەرەنجامێکی باش ناگەین. لەبەرئەوە من بە شیکردنەوەی چەمکەکان (کرێکار) و (پڕۆلیتاریا) لە واتا سەرانی (کوردی)ییەکەوە دەستپێدەکەم و بە دووەمیش لەسەر واتای چەمکە لاتینییەکە دەوەستم.

کرێکار، واتە کەسێك كە لە بەرانبەر کرێیەك وزە، هێز، ساتەکانی ژیانی دەفرۆشێت، بە واتایەکی دیکە کەسێکی کرێگرتەیە. خۆبەخۆ کرێگرتەیی ئەو، کرێگریی کەسێکی دیکە، دارابوونی کەسێکی دیکە، دەسەڵاتداربوون*** و سەروەربوونی کەسێکی دیکە دەسەلمێنێت و ڕادەی دارایییەکەی کرێگر، ڕادەی دەسەڵاتدارییەکەی ئەو لەنێو بازاری کرێگرتن دیاریدەکات. لەنێو کۆمەڵەکانی پێشتر، کە بەتایبەت پیشەسازی و تەکنەلۆجی بوونیان نەبوو، چینە کرێگرتەکان شوانەکان، جوتیاران و خزمەتکاران چینی سەرەکی بوون. لەبەرئەوە ئەوی لە دەرەوەی ماڵان و کێڵگە و شوانی بە کرێگرتەیی کاری بکردایە، کرێکار بوو و مەبەستیش کاری ڕۆژانە بوو، بە پێچەوانەی کاری شوان و جوتیاران، کە وەرزانە بوو.

بە گوێرەی کات، چینی کرێکار لک و بەشی دیکەی بە زیادبوون و کرێکاربوون تەنیا لە وەستا و شاگردی تەلارسازی نەوەستا، کرێکارانی کارگە و کرێکارانی خزمەتگوزاری و …تد بە زیاد بوون. بەڵام گۆڕانی سیستەمەکان لە کرێگرتەیی چین و توێژە پڕۆلیتێرەکان بەتایبەت چینی کرێکار هیچی نەگۆڕی، بەڵکو زنجیرەکانی دەستی ئەوانی ئەستوورتر کردووە. چونکە پێداویستی مانەوەی سیستەمی دارایی تایبەت و کاری کرێگرتە ئەوە دەخوازێت، کە کرێکاران لەبەر هەستیاری پێگەی چینایەتییان لەنێو بەرهەمهێنان، زیاتر بەندبکات و جوڵە و وزەیان لەبەرببڕێت.
پڕۆلیتاریا/ پڕۆلیتاریات proletarius ***، بەگوێرەی واتا لاتینییەکەی واتە کەسانی نەدار و بێدەسەڵات، کەسانی کرێگرتە، زیاتر بە نەدار و بێدەسەڵاتە ناکەیلەکان گوتراوە. ئەوەی دواتر پارتییە بەناو کۆمونیستەکان واتاسازییەکی ئایدیۆلۆجی بە پڕۆلیتاریا دەتاشن و واژە و چەمکەکە تەنیا بە کرێکارانی پیشەسازی بەکاریدەبەن، ئەوەیان ناتوانێت بنەما بێت بە لێکدانەوەی چەمکەکە و واتا بنەڕەتییەکەی.

بۆ ئەوەی بەکاربردنی ئەو دوو واژە لەنێو ئەم سەرنجانەی من بە خوێنەرێك کە بە بیرکردنەوەی من و دیتنی من ئاشنا نییە، ڕۆشنبن، بە پێویستی دەزانم لێکدانەوە و بەکاربردنی خۆم دیاریبکەم. بە

دیتنی من، پڕۆلیتاریا واتە تاکەکەسە نەدار و بەدەسەڵات و کرێگرتەکانی کۆمەڵ، ئەو پێناسە هەموو کەس و چین و توێژێك دەگرێتەوە، کە لە بەرانبەر کرێی ڕۆژانە و هەفتانە و مووچەی مانگانە کاردەکات و سەربەخۆیی خۆی لە کاتێکی دیاریکراودا دەخاتە ژێر ڕکێفی کەسە کرێگرەکە، ئیدی ئەو کەسە سەرمایەدارێك بێت یان هێزی سەرووی کۆمەڵ وەك دەوڵەت، کەسە کرێگرتەکە یان مووچەی خانەنشینی و بیمەی بێکاری و بیمەی کەمئەندامی و کۆمەکی کۆمەڵایەتی وەردەگرێت و سەرچاوەیەکی دیکەی داهاتی نییە و لەسەر دزینی ڕەنجی کەسانی دیکە ناژی و دەسەڵاتی نییە و ئەویش وەك کرێکاران و مامۆستایان و فەرمانبەران و چین و توێژە کرێگرتەکانی دیکە پابەند و ملکەچی یاساکانی سەروەریی چینایەتییە. کرێکار و پڕۆلیتێر تەنیا لەنێو کۆمەڵەی چینایەتی واتادەبەخشن و بوونیان هەیە، کاتێك کار لە چالاکییەکی زۆرە ملییانە و ناچارییانەی کرێگرتییەوە دەگۆڕدرێت بە چالاکییەکی کۆمەڵایەتی خۆبەخشانەی تاکە ئازادەکانی کۆمەڵەی ناچینایەتی، ئیدی واتا و پێگەی ئابووریی و کۆمەڵایەتی ئێستای کرێکار و پڕۆلیتێریش نامێنێت.

بەواناکەم تاکو ئێرە بۆچوونی من و نووسەر زۆر جیاواز بێت. ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشاوە، هەندێك دەربڕین و سەرەنجامن، کە لەسەر بنەمای پاگەندەی چەوت و ئاوەژووی پارتییەکان و نووسەرانێك لەلای ئەو گۆڕاوە بوون و هەر ئەوەش بووە بە هۆی گەیشتن بە سەرەنجامێکی هەڵە. بەرایی، پێش ئەوەی هەر کەس لە شتێك بکۆڵێتەوە، پێویستە ئەوە ڕۆشن بێت، هیچ دوو کەس و ئەندامانی هیچ خێزانێك و ئەندامانی هیچ گرووپێك و کرێکارانی هیچ کێڵگە و کارگە و …تد ناتوانن وەك یەك شتەکان ببینن و وەك یەک بیربکەنەوە و وەک یەک هوشیار بن و وەك یەك هەموو دیوەکانی پرسێك ببینن. لەسەر ئەو بنەمایە چاوەڕوانی ئەوە هەموو کرێکاران یان هەموو کۆمەڵ وەك یەك هوشیار بن و وەك یەک شۆڕشگێڕ بن و وەك یەك ڕەتکەرەوەی سیستەمی چینایەتی بن، نابەجێ و نادروستە و هەر کەس پاگەندەی ئەوە بکات چینی کرێکار ١٠٠% یان هەموو کرێکاران شۆڕشگێڕن، ئەوا خەریکی پەرجووکردن و جادووکردنە لە کرێکاران. چونکە ئەگەر تەنیا سەرنجی مانگرتنە کرێکارییەکان بدەین، ئەوا دەبینین، کە کرێکارانێکی ناهوشیار ئامادەن شوێنی کرێکارانی مانگرتوو بگرنەوە. ئەوە بۆ جوتیاران و مامۆستایان و فەرمانبەران و خزمەتکاران و بێکاران و خانەنشینان و کەمئەندامانیش هەر ئاوایە. هەرگیز ئەو ڕۆژەش نایەت، کە هەموو مرۆڤەکان وەك یەک بیربکەنەوە و وەك هوشیار بن و وەك یەك شۆڕشگێڕ بن، تەنانەت لەنێو کۆمەڵەی ناچینایەتیش. هۆکاری ئەوەش زۆر

ساکارە، هوشیاری بەرەنجامی ئەزموونگیرییە و ئەزموونگیریش پرۆسەیەکی بەردەوامە. ئەگەر لەوەش بگوزەرێم، لەوانەیە تەنیا ئەوە بەسبێت، کە ئەگەر کەمێک کەس بەلای درەختێک، یان گەمێک یان ڕوداوێك تێپەڕن، هەمووییان وەك یەک درەختەکە، گەمەکە، دیوەکانی ڕوداوەکە نابینن، هەر لەبەرئەوەش زانیاریی و هوشیارییان لەبارەی درەخت و گەم و ڕوداوەکە وەك یەک نابێت و گەییشتنی هەمووان یان زۆرینەیان بە سەرەنجامێك وەک یەک نییە و هاوکاتیش ئەستەم نییە، پرسی کات و شوێن و ئەزموونە، بەداخەوە سەرەڕای ئەوەش زۆرێك دەمرن و بە سەرەنجامەکە ناگەن.

بەڵام ئەگەر بەیابەت ڕادەی ناڕەزایەتی و مانگرتن و خۆڕێکخستن و چالاکی و بەشداریکردنی چین و توێژەکان لەناو ڕاپەڕینەکان و پاشکارایییەکانی ڕاپەڕینەکان بەراوردبکەین، ئەوا کرێکاران لە هەموو چین و توێژەکانی دیکە شۆڕشگێڕترن نەک لەبەرئەوەی کە مارکس ئاوای دیاریکردووە یان ئێمە خۆمان بە کرێکار دەزانین، نەخێر، لەبەرئەوەی کە گۆڕانی سیستەمی چینایەتی لە هەموو چین و توێژێکی دیکەی کۆمەڵەی چینایەتی، بە قازانجی کرێکارانە، لەبەرئەوەی کە کرێکار بە گوێرەی هەستیاری پێگەی لەناو بەرهەمهێنان، ڕاگری چەرخی بەرهەمهێنان و سوڕانی کۆمەڵەی چینایەتییە. لەو بارەوە نموونە زۆرن، من تەنیا مانگرتنی گشتی کرێکارانی شارەوانی تورکیە ساڵی ١٩٩٠ بە نموونە دەهێنمەوە، کە بۆگەنی شارەکانی تورکیە خەریکبوو وڵاتانی دەوروبەریش هیە بکات. بەڵام هیچ کات مانگرتنی مامۆستایان، فەرمانبەران، خانەنیشنان، کەمئەندامان، بێکاران و ...تد نابێتە هۆی پەککەوتنی کۆمەڵە. ئەگەر یەک ڕۆژ مانگرتنی کرێکارانی سەرپەرمارکێتەکان و گواستنەوە لەبەرچاوبگرین، ئەو کات تێدەگەین، کە بۆچی کرێکار شۆڕشگێڕترینە ئەگەر هوشیار بێت.
خوێنەری هێژا، بە ئەوەی بەردەوام نییەم ئەو (هاوڕێ زاهیر) ئاوا دەڵێت و من ئاوا دەڵێم و خوێنەر بە چەندبارەی ناپێویستی ئەو وشانە وەڕسنەکەم، من خاڵ بە خاڵ بۆچوونەکانی ئەو لەناو کەوانەی گێڕانەوە و گواستنەوەی قسە و تێکست دادەنێم و لەژێر هەر یەکەیان ڕاستەوخۆ بۆچوون لە بەرانبەر بۆچوونەکان دادەنێم.

" ئایا کرێکاران چینێکی شۆڕشگێڕن ؟ "

بەداخەوە پێشنیارکردن یان ئاراستەکردنی ئاوا پرسیارێک فرەتر چێکمەجەسازییە بە کەمێک مرەق یان چین و توێژێک، چونکە ئەستەمە

دوو مرۆڤی وەك یەک هوشیار و ڕۆشنبیر و بە ئەزموون و …. تد پەیدابن، چ بگات بە چین و توێژێك. لەوانەیە ئەگەر پرسیارێکە ئاوا بووایە 'ئایا هەموو کرێکاران / ئایا هەر کەس کرێکار بێت شۆڕشگێڕە؟'، ئەوا نەدەچووە خانەی چەکمەجەسازی و گشتگیرکردن. بەجگە لەوەش ئاوا پرسیارێك یان بۆچوونێك کە "چینی کرێکار / کرێکاران شۆڕشگێڕ نین" دیو و کۆپییەکی دیکەی ئەو بۆچوونەیە، کە دەیگوت و دەڵێت "چینی جوتیار/ جوتیاران کۆنەپرست و ڕاڕا و وردە بۆرجوازین و شۆڕشگێڕ نین". ئەگەر چینی کرێکار و کرێکاران شۆڕشگێڕ نین، ئەدی چین؛ دژەشۆڕش، هەلپەرست، هاوبەرژەوەندی چەوسێنەرانی خۆیان و …تد ؟

من دەڵێم، بەڵێ، هەر ئاوا ئەگەری شۆڕشگێڕبوونی چینە نەدار و بێدەسەڵاتەکانی دیکە هەیە، چینی کرێکار و کرێکارانیش شۆڕشگێڕن، بەڵام هەموو کرێکارێك نا. چونکە لەناو کرێکارانیش کەسانی سیخوڕ، دژەخوون، مان-شکێن، هەلپەرست و هەڵپەکەر و خۆشباوەڕ و ناهوشیار و کۆنەپەرست و …تد هەن.

" وەڵامی ئەم پرسیارە لە وتارێکی ئاوا کورتدا ئاسان نییە، ڕەنگە چەند کتێبێکی بوێت بە تایبەت گەر بمانەوێت ئامارێکی زۆر و وردی کرێکاران لە خەباتیانا و لە زۆرێك لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمەریکا و کەنەدا و ئوسترالیا ، بەرچاوبخەین ."

بە بۆچوونی من، وەڵامی ئەو پرسیارە بە چەند پەرەگرافێك دەدرێتەوە و زۆر ئاسانە، چونکە داڕشتنی چۆنیەتی دیتنی بکەر و بەرکارەکانە بەگوێرەی جیهانبینی و تێگەیشتنمان لە بوون و پێگە ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکان. ئەوەی کە پێویستی چەند پەڕتووکێك هەبێت، مێژووی سەرهەڵدانی چینی کرێکار و ڕەوتی بزووتنەوە و ناڕەزایەتییەکانی ئەو چینەیە لە تێکشکاندنی ئامێرەکانەوە بۆ مانگرتنی گشتی و کتوپڕ و دەستبەسەرداگرتنی کارخانەکان. بەڵام مێژووی بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی هەر گۆشەیەکی ئەم جیهانە بە تەنیا پێویستی بە دەیان و سەدان لێکۆڵینەوە و پەرتووک هەیە، بەڵام پێناسەی چینێکی نەدار و بێدەسەڵات و کرێگرتە، لە چەند دێڕ و پەرەگرافێك زیاتر تێپەڕناکات.

"بە گوێرەی فەرهەنگی ئینگلیزی دانشگای کامبریج چینی کرێکاران گروپێکی کۆمەڵایەتین کە پێکهاتون لە خەڵکانێك پارەیەك پەیدا دەکەن ، زیاتر هەقدەستیان بە گوێرەی کاژیری کارکردنیانە ، یاخود ڕۆژانەیە ، ڕاشکاوانە ئەوانەن کە کاری جەستەیی دەکەن.............چینی کرێکاران ("

ئەوەی گومان هەڵنا گرێت، ئەوەیە، کە ئەوە پێناسەی زانستگەی کامبریج’ە، بەڵام دەبوو (هاوڕێ زاهیر) سەرنجی ناتەواویی ئەو پێناسەیەی بدایە، کە دەڵێت “چینی کرێکاران گروپێکی کۆمەڵایەتین کە پێکهاتون لە خەڵکانێك پارەیەك پەیدا دەکەن ” … ئەگەر بەو پێناسەیە بێت، کەواتە بازرگانەکان و بکوژپیشەکانیش کرێکارن، چونکە پارە پەیدادەکەن؟ ئەگەر ” زیاتر هەقدەستیان بە گوێرەی کاژیری کارکرندیانە ، یاخود ڕۆژانەیە ” پێوەرێکی دیکەی کرێکاربوون بێت، کەواتە کرێکارانێك کە تەواوکردنی کارێك بە کۆنترات یان پارچە دەگرن، ناچنە خانەی چینی کرێکار؟ ئەگەر کاری جەستەیی و پارە پەیداکردن پێوەر بێت، کەواتە “بەکسکار و زۆرانبازەکان”یش کرێکار دەبن، چونکە هەم پارە پەیدادەکەن و هەم کارەکەشیان ١٠٠% جەستەییە؟

بەبۆچوونی من، خودی ناوی ئەو چینە و ئەندامانەکانی؛ چینی کرێکار و کرێکاران، بە کوردی بۆ پێناسە و ناسینی ئەو چینە بەسە، کەسی کرێگرتە، کەسێك کە لە ماوەی کارکردن خاوەنی خۆی و کاڵایەك کە بەرهەمیدەهێنێت، نییە، لە بەرانبەر کرێ کاردەکات، بە کرێی کارەکەی دەژی، لە ماوەی کاردا سەربەستی دەرچوون و ئەنجامدانی چاکییە خۆخواستەکانی نییە، پابەندی ڕێکەوتنی کارە و سبەینێش دەبێت بگەڕێتەوە سەر کار، مافی پشتیوانی لە هاوچینەکانی خۆی نییە و خاوەنی خۆی نییە و کرێگرتەی سەرمایەدارێك یان دەوڵەتەکە.
” زۆر ئاشکرایە ئەو دونیایەی کە مارکسی تیادا دەژیا یەکجار گۆڕاوە، هەر ئاواش خودی چینی کرێکارانیش و پێناسەکەشی. ئەوەی کە لە کۆمەڵدا تا ئێستا نەگۆڕاوە و هەیە چینی کرێکارانن، چینی ناوەنجی و چینی باڵای نێو کۆمەڵن.”
بەدڵنیاییەوە هەموو شتێك دەگۆڕێت و هیچ شتێك نییە، نەگۆڕ بمێنێتەوە. ئەوە تایبەتمەندیی سروستی هەموو شتێکە، تەنانەت زمان و کولتوور و سیستەم و یاسا و تەنانەت کەسایەتی بۆجوازییەکیش.
بەڵام گۆڕانی چینی کرێکار یان کرێکار، کامە گۆڕانە گۆڕانی پێگەی کۆمەڵایەتی، پێگەی ئابووریی، شوناسی کولتووریی؛ ئایا هیچ لە پێگەی کرێگرتەیی پڕۆلیتێرەکان بەگشتی و کرێکاران بەتایبەتی و هاوکات پێگەی سەرمایەداران و دەسەڵاتداران گۆڕاوە؟ ئایا چینی کرێکار بووە بە سەرمایەدار و سەروەر و چینی سەرمایەدار و سەروەر بووە بە کرێکار؟ ئایا ئەو گۆڕانانە هیچی لە هاوکێشەی ڕێژەیی گرانبوونی کاڵا و زیادکردنی کرێ گۆڕیوە؟ ئایا لە ماوەی سەد و پەنجا ساڵی ڕابوردوو کرێکاران دەستبەرداری ناڕەزایەتی و داخوازی و مانگرتن بوون؟ ئیدی چی گۆڕاوە؟

بەجگە لەوە ئەوە تەنیا (کاڕڵ مارکس) نەبووە و نییە، کە کرێکاران بە چینێکی شۆڕشگێڕ دەزانێت، پێش ئەو و هاوکاتی ئەو و پاش ئەویش کەسانی دیکە لەنێو ئەوانیش ئەنارکیستەکان لە پێدەن تاکو زۆر ئەنارکیستی ئەم ڕۆژانە ئەو بۆچوونەیان هەبووە و هەیە. بە بۆچوونی من دروستر بوو، ڕەخنە لە ئەوان بگیردرێت، ئینجا کارڵ مارکس … ئەگەر لەوێش بگوزەرێم، لە بەشی یەکەمی ئەو دوو دەرە و بەشی دووەمی تەناگەم، ئەگەر " خودی چینی کرێکارانیش و پێناسەکەشی " گۆڕاون، ئیدی چۆن " ئەوەی کە لە کۆمەڵدا تا ئێستا نەگۆڕاوە و هەیە چینی کرێکارانن، چینی ناوەنجی و چینی باڵای نێو کۆمەڵن." ؟ چینی نێوەندی کامەیە؛ چین یان توێژ؟

" لە کاتێکدا کە زۆرینەی مارکسییەکان و سۆشیالیستەکان و هەندێکیش لە ئەنارکیستەکان باوەڕیان وایە کە پاڵپێوەنەری یاخود دینەمەی بردنمان بەرەو کۆمەڵی سوشیالیستی ، کرێکارانە ،...... زۆرێك لە ئێمە بڕوامان وایە کە زۆربەی زۆری کۆمەڵ کرێکارن. بەم پێوەدانەش کرێکاران ، خانەنشینکراوان ، بێکاران، ئەوانەی کە کار بۆ خۆیان دەکەن، یا تەنانەت قوتابیان و ئەو کەسانەشی کە پارەیەکی مشە وەردەگرن ، کە هەندێکمان بە چینی ناوەنجیان لە قەڵەم دەدەین، هەموو ئەمانە دەگرێتەوە . "
ئەگەر کەسێك هەبێت و ئاوا بیربکاتەوە، کە زۆری هەژمار شۆڕشگێڕی کەسەکان و چینەکان دیاریدەکات، بەبێ گومان گرفتی بیرکردنەوە و دیتن و خاڵیبوونی پاشخانی زانیاریی هەیە. وەک پێشتر گوتم ئەوە پێگەی هەستیاری کرێکارانە لەنێو پڕۆسەسی بەرهەمهێنان، ئەو ئەرکە دەخاتە سەرشانی ئەوان، نەك هەژماری ئەوان.

بەڵام وێڕای ئەوە، با پێکەوە سەرنجی ئەو توێژە پڕۆلیتێرییانە بدەین، کە لە دەرەوەی چینی کرێکار ڕێزکراون؛ زۆرینەی خانەنشینەکان پێش خانەنشینی کێ بوون؟ زۆربەی بێکاران کێن و پێش بێکارکران کێ بوون؟ زۆربەی خوێندکاران لە کامە خێزانەوە دێن، ئایا پێگەی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی هەر خوێندکارێك، پێگە و توانایی ئابووریی ئەو دیاریناکات؟ ئایا باشتر نییە، بە ئەوەی کرێکار وەك بوونێکی ئەبستراکت و ڕەبەتێکی دابڕاو نەبینین، هەموو دیوەکانی ژیان و بوونی ئەو بخوێنینەوە و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان/خێزانییەکانی نێوان چین و توێژە پڕۆلیتێرەکان و توێژە کرێکارییەکان لە بەرچاو بگرین؟

" ئەگەر ئەو پێناسەیەی سەرەوە بۆ چینی کرێکاران وەرگرین ، دەگەینە ئەو سەرەنجامەی کە چیینی کرێکاران چینێکی یەکگرتوو نین،

ئامانجەكانی هەر بەشێكیان لە ئێستادا جیاوازە و یەكگرتنیشیان لە ڕادەی مەحاڵدایە. ڕەنگە ئەمەش هۆكارێك بێت كە هاوكاری و كۆمەك و هاریكاریی لە نێوانیاندا نابینین، هەر ئەمەشە كە تێشكان بەدوای تێشكانا، چارەنوسیانە."

ئەوەی كە یەگرتوونەبوون و پەرشوبڵاوی و نەبوونی هاوپشتی هۆكاری هەموو تێكشكانێكە، هەمووان لەسەری ڕێكین، هەم ئایینگەرا و هەم بۆرجوا و هەم كرێكار، هەم ماركسیست و هەم ئەناركیست، هەم پارتییەكان و هەم دژە پارتییەكان. بەڵام من تێناگەم بۆچی ئەو پێناسەی سەرەوە، هەرچەندە نادروستیشە، بۆ دەبێتە سەلمێنەری ئەوەی كە كرێكاران چینێكی یەكگرتوو نین؟ ئایا هیچ چینێك تەنانەت بۆرجوازیش هیچ كات یەكگرتوو بووە، تاكو كرێكاران یەكگرتوو بن؟ ئایا مامۆستایان، فەرمانبەران، جوتیاران، خانەنیشینان، خوێندكاران، دوكانداران، دەڵاڵان، سەربازان، سیخوڕان، …تد هیچ كات یەكگرتوو بوون، تاكو كرێكاران بخەینە قەفەزی تاوانباری و هەموو شكستەكانی مێژوو بخەینە ئەستۆی ئەوان؟ ئەی ڕۆڵی كەسە ناكرێكارەكان "خەڵك" لە ڕودانی ئەو شكستانە چییە؟

لەوانەیە نووسەر بڵێیت، من ئاوام نەگوتووە و مەبەستم ئەوە نییە، بەڵام بەداخەوە ئەوەی بە منی خوێنەر دەگات و گ□□یشتووە، هەر ئەوەیە. وەک دەزانین گرنگ نییە، ئێمە چۆن خۆمان لە ڕستەكانی خۆمان دەگەین، گرنگ ئەوەیە چۆن بە خوێنەر دەگات. ئینجا چ بگاتە خوێنەرێك كە تەنیا "وردەبۆرجوازبوون و دژمنبوونی ئەناركیزم بۆ كرێكاران"ی بیستووە! تێگ□یشتن لە هۆكاری نەبوونی هاوپشتی و یەكگرتوویی كرێكاران زۆر ئاسانە، لە وڵاتی ئ□مانیا هێشتا یاساكەی سەردەمی هیتلەر، كە قەدەخەبوونی "مانگرتنی گشتی"یە سەروەرە، بەدڵنیاییەوە لە بریتانیا و ئەمەریكا ئەگەر لەوە خراپتر نەبێت، ئەوا باشتر نییە. ئایا ئەندامانی چین و توێژەكانی دیكە بەپێچەوانەی كرێكاران دەكەن و ئامادەن كار و مووچەكەیان لەپێناو پشتیوانی بەشەكەی دیكەیان لەدەستبدەن؛ ئایا من و تۆ كاتێك كە كارمان دەكرد، ئامادەبووین ئەوە بكەین؟

بە بۆچوونی من، ئەوە گرێكوێرەی پرسەكەیە و هەر ئەوەشە خاڵی لاوازی چین و توێژە پڕۆلیتێرییەكان و هۆكاری شكستخواردنی بزووتنەوەكان و سەروەران و سەرمایەدارانیش لەسەر ئەو بنەمایە یاسا پۆڵایینەكانی كار و "پیرۆزی" دارایی تایبەتیان داڕشتوون و ڕێگەچارەش سەركۆنەكردنی چینی كرێكار نییە، لەسەر ئەوەی كە (كارڵ ماركس) ئەو چینەی بە شۆڕشگێڕ ناساندووە، بەڵكو گەڕان و دۆزینەوەی ئامرازی شكاندنی ئەو بازنە بۆشەیە، كە بزووتنەوەكە ل□ نێوی گیریخواردووە و

بە بۆچوونی من هۆکاری یەکگرتوونەبوونی کرێکاران پێناسەکەی چینەکەیان و گەڕانی ڕواڵەتی توێژەکانی چینەکە نییە، بەڵکو سنداتی پارتایەتیی و دەسەگەریی ئایدیۆلۆجییە، کە کرێکارانی زیاتر لە هەموو چین و توێژە پڕۆلیتێرییەکان پەرشوبڵاو و بێهێزکردووە.

” ئەگەر هەمووان لەسەر ئەوەش یەکبگرینەوە کە چینە کرێکارە تەقلیدییەکە لەتەك کرێکارانی دووکانەکان و فرمانگاکان و بەشی خواردنەوە و خۆراك و کرێکارانی سەر کێڵگەکان ، کە بەمانە هەموویان دەوترێت کرێکار، هێشتا هەر ڕووبەڕووی گرفت دەبینەوە. ئەمانە بەشێکی کەمی کۆمەڵێن هەر لەبەر ئەمەش گرانە کە باوەڕ بهێنین لە ڕێگای ئەمانەوە کۆمەڵەیەکی ناچینایەتیمان بۆ دەست بەرهەم . هەروەها بۆ هۆکاری جیاوازی هەلومەرجی کارکردنیان و ئەندامبوونی نقابەی جیاواز هاریکاریی و یەکێتی نێوانیان یەکجار سەخت دەبێت.”
پێش ئەوەی سەرنجی خۆم لەم بارەوە، بنووسم، ناڕۆشنییەکی زۆر لەنێو ئەو پەڕەگرافە هەیە، بە تایبەت سەرەتا و کۆتایی. من هەرگیز لەتەك ئەوە یەکناگرمەوە، کە کرێکاران کەمینەیەکی ناکار بن، هەر ئاوا لە چین و توێژە پڕۆلیتێرەکانی دیکە نایەکگرتووتر و بێدەنگتر و ملکەچتر نین. وەك پێشتر گوتم زۆرینەبوون نابێتە پێوەری کارابوون و شۆڕشگێڕبوون. لەوانەیە باشترین شت ئەوە بێت، نموونەی داڕوخانی ئابووریی ئەرژەنتین ١٩٩٩- ٢٠٠٣ کە خاوەن کارخانە و هۆتێل و چاپخانە و … تد سەری خۆیان هەڵگرت، هاوکاتی بێکاربوون و نابڕاوی کرێکاران زۆربەی چین و توێژە نەدار و بێدەسەڵاتەکان بێکار و نانبڕاوبوون، خۆنیشاندانی ملیۆنیی برسیان بە مەنجەڵ-کوتینەوە شەقامەکانی داگیرکرد. ئەی پاشکارایی و کاردانەوەکان چی بوون؟ ئایا بەجگە لە کرێکاران هیچ توێژێکی دیکە شوێنی کاری خۆی داگیرکرد و کردی بە پڕۆژەیەکی سۆشیالیستی/کۆمەڵایەتی؟ ئایا بەجگە لە ڕێکخراوی بێکاران (کە نزیکەی هەمووی کرێکارانی بێکارکراو بوون) هیچ چین وتوێژێکی دیکە بەو جۆرە پەیگیرانە هاوپشتیکرد و ئامادەی لەخۆبوردەیی بوو؟ دیسان با ئەم چەند ساڵەی یۆنان سەرنجبدەین، ئایا کرێکاران شۆڕشگێڕترین چین وتوێژی پڕۆلیتێری نین؟ ئەگەر کرێکاران مانگرتنی گشتی نەکەن، هیچ چین و تویژێکی دیکەی نەدار و بێدەسەڵات دەستپێشخەریدەکات؟ با سەرنجێکی هەرێمی “کوردستان”یش بدەین، کە دەهەی نەوەدی سەدەی ڕابوردوو لەژێر باری دوو ئابڵۆقەی ئابووری دەیناڵاند، ئایا هیچ چین و توێژێکی دیکەی نەدار و بێدەسەڵات هێندەی کرێکاران ناڕەزایەتی دەربڕی و مانگرتنی کرد؟ لێرەدا لە وێناکردنی ڕۆڵی چین و توێژەکان لەو سەردەمەدا لادەدەم، چونکە بەجۆرێك سووکایەتیئامێز دەبێت، هەڵبەتە نەک

لەبەرئەوەی کە من سووکایەتی بە ئەوان دەکەم، بەڵکو لەبەرئەوەی کە هەڵوەستی خۆشباوەڕانە و سوپاسگوزارانەی ئەوان خۆیان پێ سووکایەتی بوو بەخۆیان ؛ "ئەنجامدانی ئەرکی نەتەوەیی".

" پێشئەوەی کە زیاتر بڕۆم ، دەبێت پرسیاری ئەوەش بکەم ئەی شۆڕش چییە؟ ئایا چەند چاکسازییەکی سەرەکییە؟ تێکۆشانی چینایەتییە و چاوەڕوانی ئەوەی لێدەکرێت کە بمانگوێزێتەوە بۆ ژێر دیکتاتۆرییەتی پڕۆلیتاریا؟ بەزۆر هێنانە خوارەوەی حکومەتە و دانانی یاسای کۆمەڵایەتییە؟ یاخود گۆڕانکاریی و گواستنەوەی کۆمەڵگە بۆ کۆمەڵگەیەکی ناقوچکەیی و ناچینایەتی لە ڕێگای تێکۆشانی هەرە زۆرینەمان بۆ گوڕدانە پاشخانی کۆمەڵایەتیمان ؟"
ڕاستە پرسی شۆڕش لەتەك پرسی شۆڕشگێڕبوونی چین و توێژەکان پەیوەندی هەیە. بەڵام لەناکاو خوێنەر تووشی دابەڕان و بازدانێکی کتوپڕ دەبێت. بۆ من وەک خوێنەر نازانم پەیوەندی "دیکتاتۆری پڕۆلیتاریا" وەك دروشمی چەپ و وردەبۆرجوازی چ پەیوەندییەکی بە چینی کرێکار و سەلماندنی "شۆڕشگێڕبوون و نەبوونی چینی کرێکار" هەیە؟ ئایا دەکرێت لەبەرئەوەی کە ئایینەکان بوونی مرۆڤ و ژیان لەسەر گۆی زەمین بە ویستی یەزدان و دەرکردنی مرۆڤ لە بەهەشت دەگێڕنەوە، ئیدی من ژیان ڕەتبکەمەوە و خۆکوژی بکەم؟
بەڕاستی ئەو پەڕەگرافە و پەراگرافی دواتریشی و هیچ یەك لەو پرسیارانە پەیوەندیان بە سەلماندنی "شۆڕشگێڕبوون و نەبوونی چینی کرێکار"ەوە نییە، ئەوەی ئەمە چۆن جیهان و دیاردە و ڕووداوەکانی دەبینین و لێکدەدەینەوە و چۆن ئایەندە وێنادەکەین، هیچ پەیوەندی بە کرێکارانەوە نییە و ناکرێت کرێکاران لەسەر بۆچوونی کەسانی دەرەوەی خۆیان سزاواربکەین. بەجگە لەوەش بەتەنیا ناقووچکەیی/ ئاسۆییبوونی سیستەم و ڕێکخستن و پەیوەندی شوێنکار بە خۆی سەلمێنەری نەبوونی جیاوازی چینایەتی نییە. هەر ئێستا مۆدیلێك لە بەڕێوەبردنی شوێنەکانی کار هەیە، بە "پێکەوە کارکردن و هیرارکی ئاسۆییی" ناسراوە و ڕۆژانە دەیان ڕیکلامی ئاوا دەخوێنمەوە. هەر ئاوا ئەوەی خاوەن زەوییەك لە خۆرهەڵاتی ناوین لەتەك کرێکارەکانی/جوتیارەکانی نانەدرەزنە دەخوات، ئایا بەڵگەی نەمانی پێگەی چینایەتییە؟ چۆن بەبێ گوڕدانە پاشخانی چینایەتی بەشداری تێکۆشان دەبین، هاندەرەکان چین، بەجگە لە ناڕازایەتی بەرانبەر پێگە و پاشخانی ئابووریی و کۆمەڵایەتیمان؟

" چینی کرێکاران چینێکی شۆڕشگێڕ نییە. بەڕای من هەرگیزیش شۆڕشگێڕ نەبوون. ئەگەر واتای شۆڕش گۆڕینی کۆمەڵگەی هەنووکەیی بێت بۆ

کۆمەڵێکی ناچینایەتی و ناقوچکەیی ، ئەوە ئەرکی سەرشانی چینی کرێکاران نییەو هەرگیزیش نەبووە."
بەداخەوە بەیاری یەکلایەنەیە، نەك سەلماندن و تیئۆریزەی سەلمێندراوەکان و ئەزموونەکان. ئەگەر کرێکاران شۆڕشگێڕ نەبوون، دەکرێت بزانین، بۆچی دوژمنانی نێو بەرەکانی جەنگی نێوان پروس و ناپلیۆن بۆ سەرکوتکردنی کۆمونەی پاریس یەکدەگرن، یان جەنگەکەیان ڕادەگرن؟ بۆچی کاتێك لە درێژەی مانگرتنی ژنە کرێکارانی ڕستن و چنینی ڕوسیە ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر ڕوودەدات و بەلشەڤیکەکان بەرەو سەرمایەداری دەوڵەتی دەبەن، تەنانەت لە باری ناسۆشیالیستیبوونی ئەو سیستەمەش و بەدرێژایی تەمەنی ئەو سیستەمەی بەلشەڤیکەکان، سەرمایەداران و دەوڵەتەکانی ئەوروپا ناچار بە ڕیفۆرمکردن و زیادکردنی مووچە و کەمکردنەوەی ماوەی کار و باشترکردنی بیمەی دەرمانی و بێکاری و خانەنشینی و زۆر شتی دیکە دەبن؟ ئەی ئێستا کە لە ئەنجامی ئەو شکستانە نائومیدی بەسەر کرێکاران زاڵبووە، بۆچی سەرمایەداران و دەوڵەتەکان دەستکەوتەکان دەستێننەوە و هێرشی پێچەوانە دەکەن؛ بۆچی لە کرێکارانەوە هێرشەکە دەستپێدەکەن؟

" مارکس قسەیەکی یەکجار ڕاست و بایاخداری کردووە کە وتوویەتی" ئەوە هۆشیاریی مرۆڤ نییە کە بەیاری بوونی دەدات ، بەڵکو بە پێچەوانەوە ، بوونە کۆمەڵایەتییەکەیەتی کە بەیاری هۆشیاریی دەدات" . من وا هەستدەکەم مارکس پێچەوانەی ئەم قسەیەی خۆی هەنگاو دەنێت کاتێک پێگیریی دەکات کە شۆڕش ئەرکی سەر شانی چینی کرێکارانە . "
بە بۆچوونی من، هەم گوتەکە ڕاستە و هەم ئەنجامگیرییەکەشی. چونکە کرێکاران وەك خوارترین چینی کۆمەڵە و سەختی ژیان و گرنگی پێگەی چینایەتییان دەبنە شۆڕشگێڕ و زیاتر لە هەموو چین و توێژێکی دیکە خوازیاری گۆڕانی ئاوا سیستەمێك دەبن. بەجگە لەوەش پێویستە هەموو گوتە و بۆچوونێك لە نێو کۆنتێکستی خۆی بخوێندرێتەوە و لێکبدرێتەوە، نەك وەرگرتنی بە ئەبستراکتی. ئەگەر مارکس هۆکار و پاگەندەی ئەو ئەرکەی ڕۆشننەکرد بێتەوە، بە دڵنیاییەوە خەریکی پەیجووکردنی ئایینگەرایانە بووە.
" چینی کرێکاران هەر لە سەرەتای دروستبوونییەوە و ئێستاشی بەدەمەوە بێت، خەبات و تێکۆشانەکەی ئابووریانە بووە نەك سیاسیانە و وەرگرتنی دەسەڵات. دیارە ئەمەش هۆکارێکە کە کرێکاران خەبات و تێکۆشانی خۆیانیان بە نقابەوە گرێداوەتەوە و کەمتر لە شانی پارتە سیاسییەکانەوە بوون . کرێکاران کارو خەباتیان بە گوێرەی قسەکانی مارکس دەکەن ، هەر لەبەر ئەمەش هۆشیاریی ئەوان

ئەو بازنەیە نابەزێنێت و نایانبات بەرەو خەباتکردن بۆ دروستکردنی کۆمەڵەی ناچینایەتی و دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا. "
من ئاوا لە دەری یەکەمی ئەو پەرەگرافە تێدەگەم، کە ' تێکۆشانی ئابووریی هیچ نییە و نیگەتیڤە'، 'کۆششی ڕامیاریی و تێکۆشان بۆ دەسەڵاتی ڕامیاریی پۆزەتیڤە'. دیسان 'تێکۆشانی سەندیکا نیگەتیڤە' و 'ئەگەر لە شانی پارتییە ڕامیارییەکان بووایەن، شۆڕشگێڕ دەبوون' . ' کرێکاران بە قسەی مارکس دەکەن، لە بەرئەوە خەریکی سەندیکان' و 'هوشیارییان سنووری سەندیکا و تێکۆشانی ئابووری نابەزێنێت و تێکۆشانە ئابوورییەکەیان و ڕێنوێنییەکانی مارکس ئەوان بەرەو تێکۆشان بۆ دروسکردنی کۆمەڵەی ناچینایەتی و دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا نابات'
ئەوە تێگەیشتنی منە وەک خوێنەرێك لەو پەرەگرافە، ئیدی نازانم مەبەستی خودی (هاوڕێ زاهیر) چییە و چۆن تێکۆشان بۆ کۆمەڵەی چینایەتی لە پێگەی ئابوورییەکەی دادەبڕێت و تێکۆشانی ئابووریی لەتەك ڕیفۆرمیزم یەکساندەکات و ئینجا تێکۆشان بۆ دروستکردنی کۆمەڵەی چینایەتی لەتەك تێکۆشان بۆ دورستکردنی "دیکتاتۆری پڕۆلیتاریا" جووت و هاوتادەکات؟

من لەوە دەگوزەرێم، کە ئەوە دەقاودەق بۆچوونی لێنین و پاشڕەوانی ئەوە لەبارەی تێکۆشانی ئابووریی و لە بەرانبەر ئەوەش چەقبوونی تێکۆشانی ئابووری لەناو هزر و بۆچوون و بزووتنەوەی ئەنارکیستی و هەر ئەوەش بووە ڕەخنەی لێنینیستەکان لە ئەنارکیزم؛ کە خەریکی ڕێکخستنی سەندیکا و تێکۆشانی ئابوورین. لەوەش دەگوزەرێم، کە "تێکۆشانی ڕامیاریی" و "وەرگرتنی دەسەڵات" و "دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا" لەناو تێڕوانین و بۆچوونی زۆرێك لە ئەنارکستەکان نیگەتیڤە و بە پێچەوانەوە خۆڕێکخستنی جەماوەریی و تێکۆشانی ئابووریی بە تاکە مەیدانی تێکۆشان دەزانن. سەرباری ئەوانەش دەمەوێت بزانم (کارڵ مارکس) دژی "تێکۆشانی ڕامیاریی" و "وەرگرتنی دەسەڵات" و "دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا" بوو یان لایەنگری؟ چونکە ئەگەر تێکۆشانی کرێکاران "تێکۆشانی ڕامیاریی" و "وەرگرتنی دەسەڵات" و "دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا" نەبووبێت و "بەگوێرەی قسەکانی مارکس کار و تێکۆشانیان کردبێت"، کەواتە کاکە مارکس دژ یان نەیاری "تێکۆشانی ڕامیاریی" و "وەرگرتنی دەسەڵات" و "دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا" بووە؟

" ئەوان 'کرێکاران' نە دژ بە دەوڵەتن و نە دەوڵەتی پڕۆلیتاریاشیان دەوێت. " . ئەی چیان خواستووە، ئایا دەتوانین

بڵێین ‘کۆیلەی سوپاسگوزار’ بوون و هەن و خوازیاری هیچ نەبوون؟ ئەی ئەگەر کرێکاران دژی دەوڵەتی بۆرجواکان نەبوون، ئەدی ئەو هەموو کوشتارە مێژووییەی کرێکاران چییە؟ زۆرینەی ئەوانەی لە (کۆمونەی پاریس) و (کڕۆنشتات) و (هەرەوەزییەکانی ئۆکرانیا) و (هەرەوەزییەکانی ئیسپانیا) دژی دەوڵەت جەنگین و کوژران کێ بوون، ئەی کرێکاران لە کوێ بوون و خەریکی چی بوون؟

” شرۆڤەی من بۆ ئەم پەیامەی مارکس ئەوەم دەداتە دەست کە چینی کرێکاران نابێت و ناکرێت زیاتر شۆڕشگێڕ بن لە خانەنشینان، قوتابی و خۆێندکاران، بێکاران، پەککەوتوان کە لەسەر بیمەی پەککەوتەین و ه□ر□و□ها ئەوانەشی کە لە سەر جۆرێك لە بییمەکانن. هۆکارەکەش ڕوونە ، ئەویش ئەوەیە ، ئەوانەی کە کرێکارن ، داهاتەکەیان زۆر باشترە لەوانەی کە لەسەرەوە ناونوسم کردن . بەڕاستیش هەر ئەمەش هۆکارەکەیە کە ئەو جۆرە خ□□ک□انەی سەرەوە زۆر چالاکترن. ئەوە ئەوان□ن ک□ ب□ش□داریی خۆپیشاندان و ناڕەزاییەکان دەکەن و بە کێشەکانی نێو کۆمۆنێتییەکە تێکەڵ دەبن . ئەوە ئەوانن کە هاوکاریی و هاریکاریی بە کرێکارانی مانگرتوو بۆ داخوازییەکانیان، دەکەن ، لە کاتێکدا هاوەڵە کرێکارەکانیان هەر لەو کارگەیە یا لەو فرمانگایە یا لەو شۆپە بەردەوامن لە کارکرنیان و چییان پێبوترێت ئەوە دەکەن.”

لێرەدا من وەك خوێنەریك خەریکە لە گوێکوێرەی پرسەکە نزیکدەبمەوە، بەراوردکردنی چین و توێژە نەدار و بێدەسەڵا تەکانە بە یەکتر. من دەتوانم بڵێم کرێکاران شۆڕشگێڕترن، وەك پێشتر نموونەم هێنایەوە. بەڵام ناتوانم بڵێم ئەو چین و توێژانەی دیکە شۆڕشگێڕ نین. ئایا زیادی کرێ و مووچەی کرێکارێك لە هی بێکارێك و خانەشینێك دەتوانێت پێوەری ناشۆڕشگێڕی بێت؟ ئەگەر ئاوای وەربگرین، کە ئەو پێوەرە دروستە، ئەی بەراوردی شۆڕشگێڕی و ناشۆڕسگێڕی خانەنشینێك کە دوو هێندەی کرێکارێک مووچە وەردەگرێت، یان بەراوردی مووچە کرێکارێك کە لە مووچەی بێکاریی بێکارێک کەمترە چی؟ پاشان، جیا لە ڕەخنەی ئێمە لە سەروەریی چینایەتی و دارایی تایبەت و کاری کرێگرتە، ئایا دادپەروانەیە کرێکارێکی کورەخانە یان پۆڵاسازی و بارکردن ڕۆژانە هەشت سات کار و چەند سات هاتووچۆی کار و سووکایەتی خاوەنکار و سەرکاریگەر…تد هێندەی بیمەی بێکاری یان بیمەی کۆمەڵایەتی و دەرمانی و خانەنشینییەکەی من وەربگرێت، کە بەیانی تاکو ئێوارە لەنێو فەیسبووک خەریکی وڕێنەکردنم؟ وەك گوتم ناخوازم بڵێم کەمی مووچی بێکاران و نەخۆشان و خانەنیشان دادپەروانەیە، بەڵام هیچ دادپەروەرییەکی تێدا نییە، شۆڕشگێڕی بەگوێرەی مووچە دا بەشبکرێت و

دیاریبکرێت.

بەجگە لەوەش، پێدانی مووچەی بێکاران و خانەنشینان و کەمئەندامان و ...تد هیچ مەرجێکی بەشدارینەکردنی ناڕەزایەتییەکانی تێدانییە و هیچ شتێك نییە، کاتی ئەوان دیاریبکات، کەی لە خەو هەڵدەستن، کەی بچنە دەرەوە و کەی بگەڕێنەوە. بەڵام بە پێچەوانەوە کرێکار پابەندی مەرجی چوونە سەرکاری هەر ڕۆژێیە و شەممە و یەکشەممەش وەك ‘بارگیر’ پابەندی ئەرکەکانی خێزانییەتی. ئەگەر لەوەش بگوزەرێم، ئەگەر مەرجی مووچەی بێکاری ئامادەبوون لە نووسینگەکانی کار و مەرجی مووچەی خانەنشینی مانەوە لەماڵ و مەرجی مووچەی کەمئەندامان و نەخۆشان ئامادەبوون بێت لە بنکەکانی تەندروستی، ئەگەرنا مووچەکان دەبڕن، هەر ئاوا کە کرێکارێك نەچێتە شوێنی کار و پابەندی یاسای کارەکەی نەبێت، دەردەکرێت و نانبڕاودەکرێت. ئایا خانەنیشان و بێکاران و نەخۆشان هەر چالاکتر و شۆڕشگێڕتر دەبن؟ هەرچەندە من بێکار و کرێکار و خانەنشین و نەخۆش و پەککەوتە لە نێو بازنەیەکی خێزانی دەبینم و لە یەکدی جیایاناکەمەوە و بە چین و توێژی جیاوازیان نابینم، خانەنشین و بێکار و نەخۆش و پەککەوتە ڕۆژێك کرێکار بوون. بە پێچەوانەوە هۆکار زۆری مووچە نییە و زۆر جاران مووچەکان پێچەوانەن، بەڵکو کۆتوبەندەکانی یاسای کارن و ئەگەر کرێکارانیش بە بەجێهشتنی شوێنی کار و چوون بە هاوپشتی هاودەردەکانیان مووچەیان نەبڕدرێت و هەر وەیبگرن، بەدڵنیاییەوە کرێکاران لە هەموو چین وتویژەکانی دیکە باشتر ئامادەدەبن و خوازیاری بەجێشتنی شوێنی کۆیلەتی خۆیان دەبن. کە هەیە، ئەوە نەزانێت، کە کرێکار هەر ڕۆژ هەوڵ و جەنگی چرکەیەک زووتر دەرچوون لە شوێنی کار دەکات، چ بگات بەوەی مۆڵەتت هەبێت و بچیت خۆنیشاندان و پشتیوانی بکەیت و خۆ بەخۆ مووچەش بچێتە سەر ئەکاونتی بانک. کاتێك ئێمە ناکەتواریيانە ناچاریی کرێکاران بە ناشۆڕشگێڕیی بخوێنینەوە، پێویستە چاوەڕێی ئەوەش بکەین، کە کرێکارانیش ناکەتواریيانە بە ئێمەی بێکار و خانەنشین و نەخۆش بڵێن، “ئەوە بە سەرگەرمی و پڕکردنەوەی کاتی خۆتان دەچنە سەرشەقام”. ڕاستی، بۆچوونە ناکەتوارییەکەی ئەوان لە بۆچوونەکەی ئێمە ڕاستترە. چونکە ئێمە خۆخواستانە دەچینە دەرەوە، بەڵام کرێکاران ناخۆخواستانە دەچنە کار و دەمێننەوە و ملکەچدەبن. هەموومان ئەوە دەزانین کرێکاران لەبەر نەبوونی هۆگرییان بە کارەکانیان، هەم لە کارکردن خۆدەدزنەوە و هەم هەوڵی زووو دەرچوون دەدەن و هەم هەوڵی کەمی کارکردن دەدەن، هەر ئەوەشە هاندەر و بنەمای بەرەنگاری “تێکدەرانە” و “خراپکارانە”.

” ئەوە ڕاستییە کە چینی کرێکاران توانا و پاوەری ئەوەیان هەیە بە

هاوکاریی یەکدی لە ماوەیەکی کەمدا حکومەت بهێننە خوارەوە بە کردنی چالاکی جیا جیا. دەتوانن سیستەمەکە لە کار بخەن ، بەڵام ئەوە ئامانج و ئاڕاستەشیان نییە . جێی سەر سوڕمان نییە پارتی موحافیزین لە بریتانیادا دەتوانیت ڕووبەڕووی نقابە ببێتەوە و بیانەدات بە دادگە ، گەر داخوازییەکانیان لە داخوازی ئابوورییانەوە بچێتە قاڵبی داخوازیی سیاسیانە.”

ئینجا بابگەڕێینەوە سەر کاکە مارکس و ئەو ئەنارکیستانەی کە چینی کرێکار شۆڕشگێڕتر دەبینن، کە هەر هەمان هەڵەکارە و لەبەرئەوەیە کە “چینی کرێکاران توانا و پاوەری ئەوەیان هەیە بە هاوکاریی یەکدی لە ماوەیەکی کەمدا حکومەت بهێننە خوارەوە “، ئەوانیش لەبەر هەمان بنەما ئاوا پاگەندەیەك دەکەن و ئەوە ڕاستییەکی نکۆڵیهەڵنەگرە. ئەگەر لەوەش بگوزەرێم، هەر ئەوەی (پارتیی پارێزگاران) دەتوانێت سەندیکا بداتە دادگە، نیشانەی گرنگی و دژبوونی سەندیکایە، ئەگەرنا هەرگیز ئەو مافە بە ئەوان نەدەدرا، بۆ نموونە هیچ پارتییەك نە ڕاست و نە چەپ ناتوانێت کۆمپانییەك بداتە دادگە، ناتوانێت لۆبی/دەڵاڵی کۆمپانییەك بداتە دادگە.

بە بۆچوونی من، ئەگەر لێنینیستێك یان ئەندامی پارتییەکی چەپ بیگوتایە ” گەر داخوازییەکانیان لە داخوازی ئابوورییانەوە بچێتە قاڵبی داخوازیی سیاسیانە.” هیچ شایستەی لۆمە نەدەبوو، بەڵام بۆ کەسێك کە هەردەم خەریکبێت خۆی لەو ئاراستەیە جیاواز نیشانبدات، ئیدی ناکرێت کەمگرتنی تێکۆشانی ئابووریی و بەرزنرخاندنی “تێکۆشانی ڕامیاریی” نادیدەبگیردرێت. چونکە بۆ من و ئەوەندەش لە ئەنارکیستەکان تێگەیشتبم، تێکۆشانی ئابووریی تەنیا داخوازی زیادکردنی کرێ و کەمکردنەوەی ماوەی کار و پێدانی جەژنانەی ساڵانە نییە، بەڵکو خۆڕێکخستنی ئابوورییانەی پڕۆلیتێرەکانە، هەڵوەشاندنەوەی خشت بە خشتی سیستەمی سەرمایەدارییە، زیادەکردنی دەوڵەت و سەرمایەدارییە لەنێو ژیانی خەڵک، ئەوە لێنین و بەلشەفیکەکان بوون، کە ئاوا تێکۆشانی ئابوورییان لە چەند داخوازییەکی ڕیفۆرمیستی کورتدەکردەوە. هاوکات ئەوانیش “تێکۆشانی ڕامیاریی” هەوڵدانە بۆ بەدەسەڵاتگەیشتن و دەسەڵاتداربوون، لۆبیگەری نێوپارلەمان و شوانەییکردن لەسەر نەداران و بێدەسەڵاتان، چ باڵی ڕاستی “پارتیی پێشڕەو” لە ڕێگەی پارلەمانەوە، چ باڵی “پارتیی پێشڕەو” لە ڕێگەی “دیکتاتۆریی دەستەبژێرەوە لەژێر دەوجامەی “پڕۆلیتاریا”.
“مێژووی خەباتی چینی کرێکاران لە سەر ئاستی دونیا ئەوەی نیشانداوە

ئەوانەی کە ویستویانە کە سیستەمەکە و کۆمەڵ بنەڕەتیانە بگۆڕن چینی کرێکاران نەبوون و ئەوانیش نابن. بەڵکو ئەوانە توخمی سۆشیالیست و ئەنارکیستەکانی ناو کرێکاران و ناو کۆمەڵ بوون، …….
ئەوان بوون کە بازنەی داخراوی خەباتی ئابوورییانەیان شکاند و بەرەو ئامانجی کۆتایی ملیان نا. بە کورتی سنوری خۆیان بەزاند. ”

توخمە سۆشیالیست و ئەنارکیستەکانی نێو کرێکاران کێ بوون، مەگەر کرێکار نەبوون؟ من پێچەوانەی ئەوە دەبینم و ئەگەر سەرنجی سۆشیالیست و کۆمونیست و ئەنارکیستە لەسێدارەدراو و زیندانیکراو و ڕاونراوەکان بدەین، زۆربەیان کرێکار بوون، ئەگەر لەو بارەوە سەرنجی پیشە و بازنەی چالاکی و تێکۆشانی لەسێدارەدراوانی هایمارکت بدەین، زۆر بە ڕۆشنی دەبینین، کە کرێکاران مەشخەڵ بەدەستی هەموو خۆنیشاندان و ڕاپەڕین و هەڵچوون و داچوونی شۆڕش بوون و سۆشیالیزم زادەی بزووتنەوەی کرێکارییە نەك کەڵەسەری ڕۆشنبیرانی وردە بۆرجواز… ئەگەر ئێستاش سەرەڕای هەموو شکستەکان و نائومیدییەکان، لە دەرەوەی ژورناڵ و کاناڵە فەرمییەکان لە دوای هەواڵەکان بگەڕێین، ئەوا کەتوارێکی دیکە دەبینین. بۆ نموونە هەر ئێستا من ئەم دێڕانە دەنووسم، کرێکارانی میسر خەریکی مانگرتنن، کە درێژەی مانگرتنەکانی دەیەی ڕابوردووە و بۆ ساتێکیش تێکۆشانی کرێکاران نەوەستاوە، بەڵام چین و توێژە ناکرێکارییەکان هەر زوو پاشەکشەیانکرد و ڕیشی خۆیان دایە دەست جەنەڕاڵ سیسی …

“سەرەتای ئەو بیرۆکەیە کە چینی کرێکاران شۆڕشگێڕن و دروستکەری کۆمەڵی سۆشیالیستین ، مارکسە ، بەڵام لە ژیان و واقیعدا تیورە ئابوریی و سیاسییەکەی خزمەتی دوژمنانی کرێکاران کە کاپیتاڵیزمە، کردووە، نەك سۆشیالیزم”
لێرەدا هەم هەست بە ستەمکردن لە کاڵە مارکس بەوەی هەموو خەتاکان بخرێنە سەرشانی ئەو و هەم ستەمکردن لە خودی کرێکارانی کۆمونیست دەبینم. تاکو ئەوەندەرە کە من ئاگاداربم و خوێندنەوەم هەبێت، پێش کاڵە مارکس، هەم بابەفیستەکان و هەم بلانکیستەکان و هەم ئەوانەی کە بەناڕەوا بە “سۆشیالیستی خەیاڵی” ناسراون و هەم پرۆدۆن لەسەر شۆڕشگێڕی و چارەنووسازیی پێگەی کرێکاران لەنێو بەرهەمهێنان و پێشەنگی ئەوان لەنێو تێکۆشانی سۆشیالیستی بە ڕێژەیەك هاوبۆچوون و لەسەر ئاوا بۆچوونێك پێداگرییان کردووە و بۆ ئەو مەبەستە هەوڵیانداوە. پرۆدۆن خۆڕێکخستنی کرێکاران دەکاتە ئەڵتەرناتیڤی ڕێکخراوە ڕامیارییەکان و تێکۆشانی ئابووریی و هەرەوەزییە ئابوورییەکان بە چارەنووساز دەبینێت. باکۆنین هاودەمی کارڵ

مارکس هەم لەنێو ئەنجومەنی نێونەتەوەیی زەحمەتکێشان "نێونەتەوەیی یەکەم" و هەم دواتر لەنێو (ئەنجومەنی نێونەتەوەیی/ فێدراسیۆنی نێونەتەوەیی ئەنارکیستان) لەسەر هەمان بۆچوون پێداگرییکردووە و زیاتر لە کارە مارکس لەسەر گرنگی و چارەنووسسازیی تێکۆشانی ئابووریی کرێکاران پێداگرییکردووە. لەنێو ئەنارکیستەکانی دواتریش مالاتێستا و کڕۆپۆتکین و ڕودۆلف ڕۆکەر و ئێما گۆڵدمان و تەنانەت ئێستاش لەسەر شۆڕشگێڕیی کرێکاران بە گوێرەی پێگەی ستراتیجیان لە ڕاگرتنی پرۆسەسی (ڕاگرتنی نەك هێشتنەوەی) بەرهەمهێنانی بۆرجوازی و گۆڕینی بە پەیوەندی و ڕێکخستنی یەکسانانەی تاکە ئازادەکان، پێداگرییان کردووە و دەکەن. بە من ئەوە پرسیارە، ئەگەر ئەو بۆچوونە هەڵەیە و دژەشۆڕشانەیە، بۆچی تەنیا کارە مارکس لەسەر ئەوە سزاواردەکرێت و ئەوانی دیکە لەبەردەم مەقسەڵەی ئەو ڕەخنە دەربازدەبن؟ ئەگەر ئامانجیش ڕەتکردنەوەی بۆچوونەکانی مارکس و سەلماندنی نادروستیی ئەوانە، بۆچی دەبێت چینی کرێکار و کرێکاران بکرێنە "ناشۆڕشگێڕ"، تاکو "ناشۆڕشگێڕیی" کارە مارکس بسەلمێندرێت؟ وەک پێشتر گوتم، پێویستە هەموو گوتەیەك لەنێو کۆنتێکستی خۆی بخوێندرێتەوە و لە چوارچێوەی سەردەمی خۆی هەڵبسەنگێندرێت و ڕەخنەبکرێت، نەك بەگوێرەی کۆنتێکستی دەستبژێری سەرەوەی پارتییە بەناو "کرێکاری و کۆمونیستەکان" و سەردەمی سەدەیەك دواتر. نە دەوڵەتی سەردەمی پڕۆدۆن و مارکس و باکونین، وەک دەوڵەتی ئێستا گشتگیر و کۆمەڵایەتیی بووبووەوە، نە کرێکارانی ئەو کات وەک کرێکارانی ئێستا لەژێر تێکشکانی بەلشەڤیزم لەژێر ناوی ئەوان و خەونی ئەوان، بزووتنەوەکەیان تێکشێندرابوو و نائومێد بووبوون، کاتی ئەوان هەم مانگرتنێکی گشتی دەیتوانی فەرمانداری و دەوڵەت بڕوخێنێت، هەم گروپێکی شۆڕشگێڕ دەیتوانی سیستەمی ڕامیاریی بگۆڕێت. ئەو کات وەك ئێستا سیستەم و دەوڵەت و کولتووری بازار جیهانی نەبووبووە و تەکنەلۆجیای چاودێری و بەربەستکردن وەك ئێستا گەشەینەکردبوو و میدیا وەك ئێستا مرۆڤەکانی لە کڕۆکی خۆیان خاڵینەکردبوو. لەبەرئەوە، هەر ئاوا کە هەڵەیە، لەسەر بنەمای بۆچوونێکی گۆدوین و کابێ و سان سیمۆن و ڕۆبەرت ئۆئێن و ڤیتلینگ و پڕۆدۆن و بلانکی و مارکس و باکونین کەتواری ئێستا بپێورێت، هەر ئاواش هەڵەیە، کە بۆچوونی ئەوان بەگوێرەی سەردەمی ئێستا هەڵسەنگێندرێت و لێکبدرێتەوە و سەرکۆنەبکرێن. ئەوانەی کە شایستەی سەرکۆنەکردنن، ئێمەین، خودی مرۆڤە زیندووەکانی ئەم سەردەمە؛ ئەوانەی کە سۆششیالیستەکانی سەدە و نێوەك لەمەوپێش لەسەر گرنگیندان بە پرسی یەکسانی ژن و پیاو، پاراستنی ژینگە، ئابووری ئیکیۆلۆجی و زۆر شتی دیکە بە پێوەری هوشیاری ئێستای مرۆڤ

سزاواردەکەین و ئەوانەی کە ئەم سەردەمە خەریکن کەتوار و ژیانی کۆمەڵەی ئێستا لەنێو قاڵبی بۆچوونی سۆشیالیستەکانی سەدە و نەوەك لەمەوبەر لێکدەنەوە و دەگونجێنن.

” ئەوە ڕاستییە لە دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە دونیا گۆڕانکاریی گەورەی بەسەردا هات و بزوتنەوەی کرێکاران تا دەهات لاواز و لاوازتر دەبێت. ماوەیەکی یەکجار دوورو درێژە کە چینی کرێکاران لە هەموو دونیادا هیچی وایان بەدەست نەهێناوە. نەك هەر ئەوە ، بەڵکو لە بارێکیشدا نەبوون و نین کە تەنانەت پارێزگاریی لەوانەش بکەن کە پێشتر بەدەستهێنراون.”
گۆڕانکارییەکان چی بوون، خۆیی و پووکانەوە و ملکەچبوون و سوپاسگوزاری کۆیلەوارانە بۆ سیستەمی سەرمایەداری، یان گۆڕانکارییەکان بابەتی بوون و بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی بە هەموو شێوەیەك تێرکراوە؟ هەموومان گۆڕانکارییە بابەتییەکان دەبینین، بەڵام هەموومان هۆکارەکان نابینین و ناکرێت بەبێ خوێندنەوە و دەستنیشانکردنی (خۆییبوون یان بابەتیبوون)ی هۆکارەکان، چینی کرێکار تاوانبارکەین و شانی بەلشەفیکەکان و مائۆتسەتۆنگییەکان و کاسترۆییەکان و چەپەکان بەگشتی و پارتییەکان بەتایبەتی، لەژێر باری تێکشکاندن و دژەخوونیکردنی حەفتا ساڵەی بلۆکی ئیمپراتۆری بەلشەفیکی خاڵیبکەین و کرێکاران و چینەکەیان تاوانبارکەین و ناشۆڕشگێڕیی ئەوانی دیکە بە کۆڵی کرێکاران بدەین و نەفرەتبارانیان بکەین. من ئەوە بە ستەمکردن لە مێژوو دەزانم.
” کرێکاران هەر وەکو هەموو کەسێکی، یا کەرتێکی دیکە لە ناو کۆمەڵە، تەنانەت پۆلیس و سەربازیی و تۆڕە سیخوڕییەکان ، خزمەتی ئەم سیستەمە، دەکەن.

ئەوە چینی کرێکارانە کە سامان دروستدەکات ، هەروەها قازانج و پارێزگاریی لە جەنگ، لەهەر شوێنێك ڕووبدات ، دەکات. ئەو جەنگەی کە دەبێتە هۆی کوشتنی خەڵکانێکی زۆری بێ گوناح و مەزڵوم و ژینگەکێشیان وێرانەدەکات. پێگەی کرێکاری، هۆشیارانە یان ناهۆشیارانە بۆ بەرهەمهێنانی زیاتری قازانج و سامان بزوتنەوەی خەڵکی تێدەشکێنن ، لە ناویاندا کرێکارانیش لە پارچەکانی دیکەی جیهان . پێویست ناکات تاکو بڵێین بەڵگەکان نیشانی دەدەن کە کرێکاران تەنها دەربەستی ژیانی خۆیان و خێزانەکانیانن، هەتا ئەگەر ئەوە لەسەر حسابی کوشتنی خەڵکی و هاوڕێ کرێکارەکانیشیان بێت لە وڵاتانی دیکەدا. ”

زۆر بەداخەوە، کە من ناچارم جارێکی دیکە دەستەواژەی ستەمگەری لە مێژووو و لە کرێکاران بەکاربەرم. ئەوەی کە هەموومان چ هوشیار و چ ناهوشیار، چ شۆڕشگێڕ و چ ڕێفۆرمیست، چ سەرمایەدار و چ کرێکار، چ دەسەڵاتدار و چ بێدەسەڵات بەجۆرێك بەخووی نەو سیستەمەکەین و تەنانەت هەناسەدان و ئاوخواردنەوە و خۆدانە بەر خۆرەتاوی خەڵك دەبێتە پارە و قازانج و سەرمایە بۆ سەرمایەداران و دەسەڵاتداران و هەموومان بە ڕێژەی هوشیاری و ناهوشیاریمان بەرەنگار و خزمەتکاری سیستەمی چینایەتین، نکۆڵیهەڵناگرێت. بەڵام شکانەوەی جەنگ و کوژرانی خەڵك بۆ قازانجی کرێکاران، ناتوانم بڕوابکەم، چونکە ئەوانەش دەکوژرێن یان خودی کرێکارانن، یان منداڵانی کرێکاران و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئەوانن. خۆ بڕواناکەم قوربانیانی جەنگ سەرمایەداران و دەسەڵاتداران و منداڵانی ئەوان بن، تاکو کرێکاران پێشکی ئاگری جەنگیان بەرنەکەوێت و بە قازانجیان تەواوبێت. لێرەدا من ناچارم بپرسم، سەرچاوەی ئەو هەمووە نەفرەت و قینە لە کرێکاران چییە، هۆکار و دنەدەری چین و زادەی چییە؟ هەرچەندە سەرنجدانی ئاماری کوژراوانی جەنگەکان، پێچەوانەی ئەو بۆچوونەی سەرەوەیە، بەڵام ناکرێت نەپرسین، " خەڵکانی زۆری بێ گوناح و مەزڵوم " کێن؟ ئەگەر وێرانکردنی ژینگە بە قازانجی کرێکارانە، ئەی خودی کرێکاران لەسەر کام ئەستێرە دەژین، کە وێرانی ژینگە کارایی لەسەر ژیانیان دانانێت و بە قازانجیان تەواودەبێت؟

ئەوە نکۆڵیهەڵناگرێت، کە پێگەی پلەچەندی کرێکاران و زێدەبایی کاریی ئەوانە کە دەبێتە قازانجی سەرمایە و ئەوەش هەم کانت و هەم پێدەن و هەم کارڵ مارکس سەلماندوویانە و دەزینەوەی ئەمە نییە.
زۆر بەداخەوە، چ هوشیارانە و چ ناهوشیارانە، چ خوازراوانە و چ ناخوازراوانە، هاوڕێ زاهیر لەنێو ئەو چەند دێڕە خەریکە جەنگ وەك زادەی سرووشتی سیستەم و سەروەریی چینایەتی و وەك پێداویستی لە سووڕهێشتنەوەی بازار و وەك ئامرازی کوشتنی بەرەنگاری و تێکۆشانی پڕۆلیتێرەکان بەگشتی و کرێکاران بەتایبەتی، دەیگێڕێت بە خواست و قازانجی کرێکاران؟ هیوادارم هەر من ئاوا لەو دەستەواژانە تێبگەم و زۆربەی خوێنەران پێچەوانەکەی تێبگەن. "بزووتنەوەی خەڵکی" کێیە و کامەیە، کە قازانجی کرێکاران تێکدەشکێنێت؟ بەڕاستی من تێناگەم، چۆن نووسەر بە ئاوا سەرەنجامێکی لەنگاوقووچ گەیشتووە، تەنیا کرێکاران (هەڵبەتە بە دیتن و بۆچوونی من لەبەر ناهوشیاریی) خەمی ژیانی خۆیانە و بیر لە هاوڕێکانیان ناکەنەوە؟ ئەوە هەر کرێکاران نین، کە پشتیوانی و سۆز و هەستی هاودەردی لەنێوانیان لاوازبووە،

بەڵکو هەموو چین و توێژە پڕۆلیتێرەکانن و هەموویان لە کرێکاران زیاتر خۆپەرستن [خۆپەرست بە واتا پۆزەتیڤەکەی نا]. بە بۆچوونی من، درێژایی مێژووی پشتیوانی و هاودەردی و هاوخەمی و هاسۆزی نێوان مرۆڤەکان بە سێ شێوە بەرجەستەکراوە:

– شێوەی ئایین. بەڵام لەم ڕۆژگارە بە تەختکردنی ڕێی بەتکردنی مرۆڤ و لە نێوبردنی هەموو هەست و سۆز و پشتیوانییەکی مرۆیی، ئایین تاکو ڕادەی کاڵایەکی بازاری و ئامرازی تیرۆر و ڕەوایدان بە جەنگ، براوە. بەجگە لەوەش خودی ئایین لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە، گۆڕدراوە بە ئامرازی ناکۆکی و دوژمنایەتی نێوان مرۆڤەکان و هاوپشتی ئایینیش وەک هاوپشتی ناسیونالیستی، هاوکات دروستکەری دوژمنایەتی دەرەکییە.

– شێوەی خێڵگەرایی – نەژادپەرستی – پارتییایەتی. ئەم شێوەش هاوکاتی دروستکردنی هاوسۆزیی نێوخۆیی ئەندامانی ئەو پێکهاتە و ڕەوت و گروپانە، یەکێتی و هاوپشتی نێوخۆییەکەیان وابەستەی دروستکردنی کینەدۆزی و دەستەگەری و دوژمنایەتی دەرەکییە، بەواتایەکی دیکە، کەسێکی خێڵەکی هاوخێڵەکییەکانی-، کەسێکی کورد کوردانی-، ئەندامێکی (پدک)ی ئەندامانی (پدک)ی خۆشدەوێن، بەڵام لەسەر بنەمای کینەدۆزی و دوژمنایەتی بەرانبەر کەسانی خێڵەکانی دیکە، کەسانی ئەتنییەکانی دیکە و ئەندامانی پارتییەکانی دیکە.

– شێوەی هاوپشتی چینایەتی و مرۆڤایەتی، کە بەداخەوە لەژێر بەردەهاوی دەوڵەت و فەرمانداریی و پارلەمان و سوپا و پۆلیس و لەشکر و زیندان و ئەشکەنجە و سێدارە و تیرۆر و یاسای کار و پارتییایەتی و ناسیونالیزم و ئایین وردوخاشکراوە، هەمیشە زادەی تێکۆشانی چین و توێژە پڕۆلیتێرەکان و لە پێش هەموویانەوە کرێکاران بووە، زادەی هاودەردی و هاوچارەنووسی ئەوان بووە. ئەگەر بە ویژدانەوە سەرنجی مێژوو بدەین، هەموو جەنگەکان، هەموو یاساکان، هەموو دەوڵەتەکان، هەموو پارتییەکان، هەموو سەروەرییەکان، هەموو سنوورەکان بۆ بەرگرتن و لاوازکردن و لەنێوبردنی ئەو جۆرە هاوپشتییە بەرپاکراون و جەنگەکانیش زادەی هەمان پێناون، نەك "قازانجی کرێکاران و خۆپەرستی کرێکاران". بەڕادەی کەم من ئاوا لە مێژووی جەنگ و ململانێکان تێگەیشتووم.

" دەبێت ئەوەشمان لەبیر نەچێت کە ئەنارکیزم هزرە نەك ئایدۆلۆجی سەبوو، ڕێڕەوی ژیان و بەڕێکردنەتی، مێتودێکی بەکردەوە و زیندوانەیە لە هەڵسەنگاندنی ڕوداوەکان و بارودۆخەکان بەڕێچونی ناو واقیعەکە ، نەك نێو کتێبەکان . "

بە من وەك خوێنەرێك، ئەو پرسیارە دێتە پێش، پەیوەندی ئەوەی ئەنارکیزم چییە و چی نییە، بە سەلماندنی "شۆڕشگێڕبوون و

ناش□شگێڕبوونی چینی کرێکار و کرێکاران" چییە؟ ئەوەی ئەنارکیزم هزرە یان ئایدیۆلۆجی، چ پەیوەندییەکی بە سەلماندنی "ش□شگێڕبوون و ناش□شگێڕبوونی چینی کرێکار و کرێکاران"هەیە؟ ئایا ئەنارکیزم تیئۆری دژایەتی کرێکارانە؟ ئایا ئەنارکیزم لەسەر "ش□شگ□ن□بوونی کرێکاران" پێداگری کردووە و دەکات، تاکو لەوێدا بەبێ پەیوەندی ئاماژەیبدرێتێ؟ ئیدی تێکەڵکردنی لەت□ك نابەتەکە، هۆکاری چییە؟

" گەر وای دابنێیـــن کە پڕۆلیتاریـــا تـــاکە چینێکە کە بەرەو سۆشیالیزممان دەبات ، ئەمە چی دەگەیەنێت؟ جگە: لە تەسککردنەوەی شۆڕش بۆ تەنها کۆمەڵی یا وڵاتانی پیشەسازیی ، نەك لە وڵاتانی دیکە ، ئەمە فەرامۆشکردنـــی ڕاستـــی بزربـــوونی پرســـی دادوەری کۆمەڵـــایەتی و یەکسانی و ئـــازادیی و نەبـــوونی ئاسایشن لە هەر شوێنێکی ئەم دونیایەدا، کە هەموو ئەمانە بنەمای شۆڕشن و زەمینەی دروستکردنی کۆمەڵی سۆشیالیستی/ئەنارکیستین ، یانی پێ لێنان و سەلماندنی ئەوەیە کە لە کۆمەڵـــانی پێـــش ســەرمایەدارییەوە کە لە کاتێکدا کێشەی چینایەتی و کۆمەڵی هەرەمی هەبوون ، بە گوێرەی ئەو ڕایەی سەـرەوە بەڵـام لەگەڵ هەبـــوونی ئەوانەشـــدا هێشتـــا شۆڕشـــی سۆشیالیستی زەروورییـــی نەبـــووە ، ئەمەش هەر لەبەر ئەوەی کە چینـــی کرێکـــاران و تەکنەلۆجیـــای پێشکەوتـــوو لەو کۆمەڵـــانەدا نەبـــوون . دیسانەوە یـــانی پشتگوێخستـــنی پرســـی کۆمەڵـــی قـــوچکەیی/هەرەمیی کە ئـــاشکرایە کە ئەم کۆمەڵە قـــوچکەییە بەرایـــی و دەســـتەبەریی هێنانەکایەی کۆمەڵی چینایەتیی بووە . یانی بەبایاخ وەرنەگرتنی کێشەی ئیکۆلۆجی وەکو پرسێکی سەرەکی شۆڕش ."

ئێستا کێ گوتوویەتی، پڕۆلیتاریا تەنیا لە وڵاتانی پیشەسازی هەیە؟ کرێکـــاران یـــان وردەبۆرجـــوازی پارتییبـــاز؟ ئایـــا ئێمە لەجیـــاتی وەڵامـــدانەوەی پاگەنـــدە بێبنەماکـــانی نووســـەران و ئیـــدئۆلۆگانی وردەبۆرجوازی، دەبێت هێرشبکەینە سەر کرێکاران و بڵێین "شۆڕشگێڕ نین"؟ پاشان، بۆچی و لەبەرچی گوتنی ئەوەی کە "پڕۆلیتاریا هەڵگری مەشخەڵی شۆڕشی سۆشیالیستییە" بە واتای "فەرمامۆشکردنی ڕاستی و بزرکردنـــی پرســـی دادپەروەری کۆمەڵـــایەتی و یەکسانی و ئـــازادی و نەبـــوونی ئاساییسە لە هەر شـــوێنێکی دونیـــا" دێـــت؟ ئایـــا شۆڕشـــی پڕۆلیتێرەکان سەرکوت و نایەکسانی و ناداپەروەری بەدیدەهێنێت؛ بەکـــامە پێـــوەر و بەڵگە؟ کێ گوتـــوویەتی کە ئـــازادی و یەکســـانی و دادپەروەری بنەمـــای شۆڕشـــی پرۆلیتێـــری و زەمینەســـازی کۆمەڵـــی سۆشیالیستـــی نیـــن؟ ئایـــا ئەوەی کە چەپێـــك پاگەنـــدەی "دیکتـــاتۆری پڕۆلیتاریا" بکات، ئیدی دەبێتە پێوەری دژە-سۆشیالیستبوون و دژە-ئەنارکیستبوونی پڕۆلیتێرەکان؟

بەداخەوە، چ خوازراو و چ نەخوازراو، لەوێدا پێوەری پرۆلیتێربوون، هەر هەمان تیئۆری "جیهانی یەکەم و جیهانی دووەم و جیهانی سێیەم"ە، چونکە تەنیا لەنێو ئەو بیرکردنەوە و تێڕوانینە، "جیهانی سێیەم" شۆڕشگێڕ نییە و پرۆلیتاریای تێدا نییە. ئەوەی داڕێژەرانی ئەو تیئۆرییە چی دەڵێن، چ پەیوەندییەکی بە چینی کرێکار و کرێکاران و سەلماندنی "شۆڕشگێڕبوون و ناشۆڕشگێڕبوونی چینی کرێکار و کرێکاران" هەیە؟ کە گوتوویەتی کاتی شۆڕش نەهاتووە؟

من لەنێو ئەو پەرەگرافە تێکەڵوپێکەڵییەك بەدیدەکەم؛ نازانم "پرۆلیتاریا" و "شۆڕش" و "سۆشیالیزم" و "ئازادی" و "یەکسانی" و "دادپەروەری" و "وڵاتانی نەوەندی پیشەسازی" و "ئاسایش" و "کۆمەڵی پێش سەرمایەداری" و "کێشەی چینایەتی" و "کۆمەڵی قووچکەیی" و "پێداویستی شۆڕشی سۆشیالیستی" و "تەکنەلۆجیای پێشکەوتوو" و "کێشەی ئیکۆلۆجی" و "کاڕڵ مارکس" ...تد، چ پەیوەندییەکیان بە سەلماندنی "شۆڕشگێڕبوون و نەبوونی چینی کرێکار" هەیە؟

باشە، با وەڵای هەموو بەڵگە مێژووییەکانی ڕاپەڕینی کرێکاران و شۆڕشگێڕبوونی کرێکاران، ئاوای لێ بەرچاوبگرین، کە "چینی کرێکار و کرێکاران شۆڕشگێڕ نین". ئایا دژە-شۆڕشن؟ ئەگەر ڕاپەڕین ڕوبدات، کرێکاران دژی دەوەستنەوە؟ ئەگەر وەڵام نەرێیە، ئیدی بە چ پێوەرێك "چینی کرێکار و کرێکاران شۆڕشگێڕ نین"؟

بە بۆچوونی من، هەر ئاوا کە هەر ڕۆژ لەنێو کاناڵە تەلەفزیۆنییەکان دەبینین، ئەگەر لەنێو کۆمەڵ مانگرتنێکی کرێکاری ڕوبدات، خۆنیشاندانێك بکرێت، ناڕەزایەتییەك بکرێت، ڕاپەڕینێک ڕوبدات، تەنانەت دوکاندارێکی لاکۆڵانیش دەتێ قسە و هەڵوێستی خۆی دەردەبڕێت. ئایا هەرگیز خۆنیشاندانێك، ڕاپەڕینێک دژی دەوڵەت و بەرنامەی فەرمانداری و بڕیارەکانی پارلەمان و ملهوڕیی کۆمپانییەکان و سیستەم و یاسای کار و سەروەری و مشەخۆری چینایەتی ڕوویداوە، کە کرێکاران چ وەك بەش/پیشە (تەنانەت کرێکارانی کارخانەکانی چەکسازیش) و چ وەك چین دژی بوەستنەوە و ڕوخانی ئەوانەی سەرەوە بە زیانی خۆیان بچوێنن و خوازیاری مانەوەی ئەوان بن؟ تاکو ئەوەندەرە کە من بیستوومە و خوێندوومەتەوە، ڕوینەداوە.
هەر ئاوا بە بۆچوونی من، کرێکاران هەم شۆڕشگێڕن و هەم شۆڕشگێڕترین، بەڵام ئەوە "پارتیی و گروپە پێشڕەوەکان" و ئاراستەکارییە ئایدیۆلۆجییەکانن، کە شۆڕشگێڕیی کرێکارانیان لەنێوبردووە و لە ماوەی چەند سەد ساڵی ڕابوردوو ئەوانیان وەك ئەندامانی هەموو چین و توێژە پرۆلیتێرەکان بە گۆڕانی سەرمایەداری

لە ڕێگەی دەنگدانی پارلەمانی و پارلەمانی و کودەتای ج□ن□ا□□کان و "ڕابەری"ی دەستبژێرەکان خۆشباوەڕکردووە، نەك گۆڕانی سرووستی چینایەتی کرێکاران و لەدەستدانی بوونە شۆڕشگێڕییەکەیان.

" شۆڕش ، شۆڕشی کۆمەڵایەتییە ، شۆڕشی سەرجەمی کۆمۆنێتییەکەیە نەك بە تەنها شۆڕشی پڕۆلیتاریا لە ناو کۆمۆنێتییەکە و لە ناو خودیی کۆمەڵدا. "

ئەم دێڕەی کۆتایی هیچ ناڕۆشنییەك لەوەدا ناهێڵێتەوە، کە خودی نووسەر (پڕۆلیتاریا) چۆن دەبینێت و بە چی دەیچوێنێت؛ توێژی کرێکارانی پیشەسازی. ئەمە گرفتەکەیە؛ ئەگەر پڕۆلیتاریا تەنیا بە کرێکارانی پیشەسازی و ڕێکخراو لەنێو سەندیکا زەردەکان ببینرێن و بۆچوونی چەپەکان و دەسەڵاتخوازە بەناو "سۆشیالیست و کۆمونیستەکان" بکرێتە پێوەری "شۆڕشگێڕبوون و شۆڕشگێڕنەبوونی کرێکاران" و تێکۆشانی ئابووریی کرێکاران و چین و توێژە ژێردەستەکانی دیکە لە چەند داخوازییەکی زیادکردنی کرێ و مووچە و کەمکردنەوەی ماوەی کار و .. تد کورتبکرێنەوە و وەربگرین، بەدڵنیاییەوە بە سەرنجامێکی جیاواز لەوەی ئێستای نووسەر ناگەین. ئەوە دروستە و گومان هەڵناگرێت، کە شۆڕشی کۆمەڵایەتی، شۆڕشی هەموو چین و توێژە ژێردەستەکانی ک□م□□□ی چینایەتییە، هەڵبەتە تاکو ئەو ڕادەی کە ئەندامانی کۆمیونیتییەکان چ وەك تاک و چ وەك چین و توێژە نەدار و بێدەسەڵات و کرێگرتەکانی کۆمیونیتییەکە بە هوشیاری شۆڕشگێڕانە/گۆڕانخوازانە گ□یشتبن و ئامادەی دەستبەرداربوونی ڕێژەیی ژیان و کولتوور و یاسا و سیستەمی چینایەتی بە گو□□□ی توانا و بۆلوان ببن و لەنێو ژیان و کار و فەرمان و هۆگرییە ڕۆژانەییەکانی خۆیان ئەڵتەرناتیفی سیستەم و بەڕێوەبردنی چینایەتی ڕۆبنێن.

بەڵام (شۆڕشی کۆمەڵایەتی) یان (کۆمەڵایەتییبوونی شۆڕش) بە واتای هەموو خەڵك نییە، بەڵکو بە واتای بزووتن و گۆڕانە لە دەرەوەی نەخشە و قاڵبی ئایدیۆلۆجی پارتییەکان و ڕامیاران، خۆبەخۆیی خەڵك، ئیدی کەمینەیەکی خەڵک بێت یان زۆرینە یان هەموو خەڵک، هەژماری بەشداربووان هیچ لە کۆمەڵایەتیبوونی شۆڕشەکە ناگۆڕێت و کەمینەبوون و زۆرینەبوونی بەشداری خەڵک، پەیوەندی بە قاڵبی ئایدیۆلۆجی پارتیی و گروپە ڕامیارییەکانەوە نییە، بەڵکو بۆ ڕادەی خۆهوشیاری و خۆبیرکردنەوە و خۆڕامانی تاکە چەوساوەکان دەگەڕێتەوە. هەڵبەتە بەکاربردنی چەمکی "شۆڕشی کۆمەڵایەتی" وەك وەرگێڕدراوی چەمکە لاتینییەکەی؛ شۆڕشی سۆشیالیستی، ڕەتکردنەوەی هەوڵە ڕامیارییەکانە، کە ب□ پێچەوانەی (شۆڕشی سۆشیالیستی) ئامانجی

ئەوان ڕێکخستن و گۆڕینی سیستەم و بەڕێوەبردنی کۆمەڵە لە سەرەوە بۆ خوارەوە (کۆدەتا، ڕاپەڕینی پارتییانە و هەڵخراوانە/ناخۆبەخۆییانە، هەڵبژاردنی پارلەمانی) و بەبێ گۆڕین و ئامادەیی هۆشیی و کردەیی و ئەتواریی مرۆڤ بۆ گۆڕانەکان و زەمینەسازی بۆ ڕوودانی شۆڕش لەنێو ژیان و کولتوور و بیرکردنەوە و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ڕێکخستن و پێکهاتە و شێوازی بەرهەمهێنانی کۆمەڵە.

دوا پرسیار، ئایا گرفت و هۆکاری نەگەیشتنی مرۆڤایەتی بۆ کۆمەڵەی ناچینایەتی، دروستی و نادروستیی هەژمار و پێناسەی چینی کرێکارە؟ ئایا کرێکاران لە هاتنەدی ئاوا کۆمەڵێك ڕێگریدەکەن و کۆلەی سوپاسگوزارن؟ ئایا وازهێنان لە ناوهێنانی کرێکاران و بەکاربردنی واژەکانی وەك “خەڵك” و “کۆمیونیتی” دەبێتە هۆی نەمانی گرفت و هۆکارەکانی نەگەیشتن بە کۆمەڵەی چینایەتی؟
ئەگەر وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە (نەرێیە)، ئیدی پێداویستی خۆخەریککردن و خوێنەرخەریککردن بە شتێکەوە، کە پێداویستی نییە، چییە؟ بەجگە لە سەلماندنی یەك شت، ئەوەی نەیارانی ئەنارکیزم دەیڵێن “ئەنارکیستەکان وردە بۆرجوازین و دوژمنی چینی کرێکار و خەریکی پارچە پارچەکەری هێزی یەکگرتووی کرێکارانن”؟***** ئایا لەم کاتەدا کە خەریکە هێزی ئەنارکیستی لەنێو کۆمەڵەی کوردی-زمان کۆمەڵایەتیی دەبێتەوە و دەبێتە بزووتنەوەیەکی ڕۆشنگەرانە و وەك ئەڵتەرناتیڤ خۆی بەرجەستەدەکات، ئەم نووسینە بەجگە لە لێدان و سڵەماندنەوەی کرێکاران و سۆشیالیستخوازان لە هێزی ئەنارکیزم، چی دیکە بەرهەمدێنێت؟

ئەگەر وەڵامی ئەو پرسیارانەی من وەك خوێنەرێك، ئەوە بێت، کە مەبەستی نووسەر ئەوە نییە و پێچەوانەی تێگەیشتنەکەی من دروستە، ئەو کات دووەیانەکی دیکە وەك پرسیار خۆی پێشنیاردەکات: یان نووسەر بەچوونی خۆی هەڵە و نادروست داڕشتووە و دەرخستووە، یان ئەگەر پێچەوانەی تێگەیشتنەکەی من دروستە، کەواتە پێداویستی نووسینی ئەو بابەتە چییە؟
دوا شت، ئەگەر خوێنەری هەژا لە هەندێك شوێن زیادەڕەویی یان کەمێك لادان لە بابەتەکە ببینێت، هۆکارەکەی ئەوەیە، کە خواستوومە ناڕۆشنیی دروستنەبێت و سەرنجەکانم ڕۆشنتر بکەونە بەرچاوی ئەوەی خوێنەر و هاوڕێ (زاهیر)، تاکو خراپ لەیەکدی گەیشتن وەڵام و وەڵامکاری دروستنەبێت و کاتی ئێوە و خۆشمان بە فیڕۆ نەچێت. نەگوتراو نەمێنێت، خۆشم لە درێژبوونەوەی سەرنجدانەکە وەڕسبووم،

بەڵام ناچاربووم وەك خوێنەریك بەو جۆرە وردە و دەستەواژە بە دەستەواژە تێگ□یشتنی خۆم لە با بەتەكە بخەمەڕوو. هیوادارم خوێنەر وەك من لە با بەتەكەی نووسەر تێنەگ□یشتبێت.

------

* بە م□ بەستەوە ئەو سەردێڕە جیاوازەم هەڵبژاردووە، تاكو سەرنجدانەكەم نەچێتە خانەی بەرانبەركێ، بەڵكو شێوەی ڕۆشنكردنەوە وەربگرێت.

**

https://www.facebook.com/groups/AZADIXUAZAN/permalink/1258170397626194

*** دەسەڵاتداربوون تەنیا بەواتای دەسەڵاتی ڕامیاریی نییە، بەڵكو دەسەڵاتی كۆمەڵایەتی و دەسەڵاتی ئابووریی و دەسەڵاتی زانیاری (مەعریفە) و كولتووریش دەگرێتەوە. كەسێك بتوانێت كەسێكی دیكە بەكرێبگرێت و ه□زمموونی بەسەر بكات و چالاكی و بیركردنەوە و سەربەخۆیی سنووورداربكات، كەواتا دەسەڵاتی ناچاركردنی كەسانی دیكە و فەرماندانی هەیە.

**** سەرچەمە و واتای واژەی پڕۆلیتاریا
https://en.wikipedia.org/wiki/Proletariat

***** بۆ دیتنی ئاوا بۆچوونێك ل□ بارەی (ئەناركیزم)، سەرنجی پێناسەی واژەی (ئەنارشیزم) لەنێو (فەرھەنگی سیاسی ، ئامادەكردنی وریا قانیع) بدە.

قاڕنێ هێمایەك بۆ كۆمەڵكوژی كوردان , خاڵێك بۆ ڕسواكردنی كۆماری ئیسلامی ئێران

عەلی مەحمود محەمەد ...

کۆماری ئیسلامی ئێران لە گەیشتنی بە دەسەڵاتەوە تاکو ئێستا سەدان و هەزاران تاوانی بە دژ بە تاك و كۆمەڵەی گەلەكەمان لە ڕۆژهەڵاتی ئەنجام داوە کە تیایدا دەیان هەزار هاووڵاتی سڤیل بونەتە قوربانی, ئەمەش تایبەتمەندی سستەمی دیکتاتۆری و ئیستبدادی ڕژێمەکەیە, هەرچەندە زۆرجار وڵاتە بەناو دیموکراتەکان لە وڵاتانی دی ڕێگە خۆشکەر یان ئەنجامدەری تاوانی دژی مرۆڤایەتی و جەنگ و کۆمەڵکوژی و ژینۆساید بوونە , لەم بارەیەوە نموونەمان زۆرە, لاپەڕەی مێژووش پڕە لە پەڕەی رەشی وا.
لە تاوانی قاڕنێ گروپێك لە مرۆڤەكان دەكەونە بەر شاڵاوی قڕ كردن ژمارەیان لە دەوروبەر 68 هاووڵاتی لە منداڵ , پیر , پەككەوتە , ئافرەت پێك هاتوون وەك لە رۆژنامەی كەیهانی 27-11-1979دا بڵاو کراوەتەوە, چەند ماڵێكی گوندەكە ئاگریان تێبەردەدرێت, تەرمی قوربانییەكان لەت لەت دەكرێن وەك لە رۆژنامەی ئیتلاعاتی 7-12-1979 دا هاتووە, ئەم گروپە بە بڕیار لە دەستەی باڵای دەسەڵاتەوە لە پایتەخت دیاری نەكراون بۆ كوشت و بڕی بێ كەمەڵە, ئەگەر كرابێتیش بەڵگەی وا تا ئێستا ئاشكرا نەكراوە, وەك چۆن لە ئەنفالدا بە بڕیاری 4008 ی سەركردایەتی شۆڕشی پارتی بەعس دیاریكران , یاخود جووەكان … , هەرچەندە رژێم پێشتر لە 28 گەلاوێژ 11 هاووڵاتی پاوە,29ی مانگ 7 كەسی دیكەی هەمان شار و 3ی خەرمانان 9 كەسی مەریوان و 5ی خەرمانان 11ی سنە و 6ی خەرمانان 20 كەسی لە سەقزی ئیعدام كرد, كە هەموو ئەم تاوانانە لە دەوروبەری تاوانی قاڕنێن.

نەخشەی كوشت و بڕی گوندی قاڕنێ لە ئورمێ و نەغەدەوە داڕێژرا نەك لە تارانەوە, وەلە فتواكانی ئیمام خومەینی بۆ جیهاد لە كوردستان كە تەنها 15 رۆژ پێشتر دەرچوبوو, لە رۆژنامەكانی كەیهان و ئیتڵاعاتی هەمان رۆژ بڵاو كرانەوە,كە تیایدا فەرمانی بە جیهاد دا دژ بە خەڵكی كوردستان, پەیامەكانی بەنی سەدر و كردارەكانی خاڵخاڵی هەموو ئاماژەن بە بڕیارێكی ڕانەگەیێنراو بۆ ئەنجامدانی كۆمەڵكوژی دژ بە كورد .

تاوانی قاڕنێ

قاڕنێ هەڵكەوتووی 7 كم شاری نەغەدەیە كەوتەتە سەر چوار ڕیانێك باشووری رۆژاوای شاری نەغەدە , لە سنووری شاری شنۆو لاجانە, ژمارەی ماڵەكانی لەوكاتە نزیك 70-80 ماڵێك بوو, ئەم گوندە سەر بە ناوچەی سوندسە, دەڤەرەكە زیاتر لە 40 گوندی ئازەری زمانی تێدایە, لە پاڵ دوو ئەوەندە گوندی كورد نشین , ئازەرییەكان توركی زمانی شیعە مەزهەبن , ڕژێم بە هەموو شێوەیەك هەوڵی نانەوەی دووبەرەكی

دەدا لە ناوچەکە لە نێوان کورد و ئازەری□□کان بە کەڵك وەرگرتن لە جیایی زمان و مەزهەبیان, بۆ ئەوەی پێگەی خۆی بەهێز بکات .
دیارە ئەم پێکهاتە نەتەوەیی و مەزهبیە ئاڵۆزەی ناوچەکە, لە میاندوابەوە بۆ نەغەدە و ورمێ و …. لە داهاتوو لوغمێکی لە کەرکووك مەترسیدارترە بۆ تەقاندنەوەی شەڕی نەتەوەیی و مەزهەبی لەو ناوچەیە, بە تایبەت لە کاتی یەکلاکردنەوەی ناسنامەی نیشتمانی ناوچەکە لە ڕوی جوگرافیاییەوە, ئەوکاتەی ئێران دەبێتە بەڵکانێکی دی , بۆیە وا پێویست دەکات لە هەنووکەوە کێشەکە بە جدی وەربگرترێت بۆ ئەوەی نەکەونە تەڵەی شەڕی نەتەوەییەوە.

شوێن بەرزاییەکانی نزیك پادگانی دوو ئاوێیە, کات مانگی خەرمانان و کاتی خەرمان هەڵگرتنەوەو کارو کاسبی جوتیارانە, ڕۆژ 10ی خەرمانانی ساڵی 58 دەکاتە 1 ی سەپتەمبەر, دوو پێشمەرگەی حدکا یەکیان بەناوی محەمەد عەلی پیرێژنە, بۆسەیەك بۆ هێزەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دادەنێن, لە ئەنجامدا 16پاسدار دەکوژن و دووی دیکەش بریندار دەکەن , دوواجار یەکی دیکە لە بریندارەکان دەکوژرێت و محەمەد عەلیش گیانی بەخت دەکات .
رێکەوتی 11 خەرمانان 1358 هەتاوی بەرانبەر بە 2 سیپتامبەری 1979 زایینی هێزەکانی ڕژێم لە سوپای پاسداران لە نەغەدەو جەڵدیانەوە هێرش دەکەنە سەر گوندی دووئاوە, لەوێ دووبرا بەناوەکانی ” عەبدواڵلە خاڵنە و مینە خاڵنە” ی تەمەن 65-70 ساڵە شەهید دەکەن .

لە کاتی گەڕانەوەیان بە قاڕنێیا کاتژمێر 1ی پاش نیوەڕۆ, لەسەر ڕێوە, 3 منداڵی بەرخەوان دەبینن , لە کاتێکا ئەو منداڵانە لە ترسی پاسدارەکان زارەترووك ببون و باوەشیان بە یەکدا کردبوو , لە لایەن پاسدارەکانەوە دەدرێنە بەر دەستڕێژی گولەو شەهید دەکرێن , دوانیان ناسراون بە ناوەکانی ” ڕەحمان ڕامینی , خاتوو زین ڕامینی ,….(ناوی سێیەم نەزانراوە) ” .
دوای ئەو منداڵانە , سەرەتا دەگەن بە 3 شوان , هەرسێکیان شەهید دەکەن بە ناوەکانی ” ئەبو بەکر مستەفا زادە , سەید ئیسماعیل تاهیری , حەسەن … ” هاوکات دوو شوانی دیکەش بریندار دەکەن, ئەوان لە ترسا خۆیان دەشارنەوە.
مەعبودی کە لە کاتی شادا سەرمایەدار بوو و دوکانی فرۆشتنی تراکتۆری هەبوو , وە لە کاتی کۆماری ئیسلامی دەسەڵاتداری باڵا بوو لە ناوچەکە ” زۆربەی دەسەڵاتدارانی سەردەمی شا لە کاتی خومەینی مانەوە “, پەیمان بە خەڵکەکە دەدات پارێزراون , ئەوەی شایانی وەبیر هێنانەوەیە حاجی عەزیم مەعبودی و موراد قەناری دوو عاملی

ئەساسی بوون لە خەشکردنی شەوی نەتەوەیی لە تەوان کوردو ئازەرییەکان, پێویستە ئەم ناوانە پارێزراو بن بە مێژوو, وەلە هەرچی تاوانی گوندی قاڕنە بە بڕیاری ئەم چوار کەسە جێبەجێکرا((“معبودی” و “سرگرد نجفی” و “عزیز قادری” و مەلا “حسنی “غلام رچا حسنی امام جمعهٔ ارومیه””)).
سوپا سەرەتا بە خۆیان و چەکی قورسیانەوە لە تانك و زرێپۆش بەرزاییەکانی گوندەکە دەگرن و ئابلوقەی دەدەن , دواتر بە بەندگە بانگ لە خەڵکەکە دەکەن بگەڕێنەوە بە ماڵەوە, چونکە لەو کاتە هەموو لەسەر کار بوون و وەرزی بەرهەم بوو , لە ناو قاڕنە سەرەتا هێرش دەکەنە سەر ماڵە حاجی ڕەحمان شەریفی ئازەر, ئاگر لە ماڵەکەیان بەردەدن , لە کۆی 6 کەسی خێزانەکەیان, 5یان شەهید دەکەن” زیندووەکەش خۆی کردبوو بە مردوو ” بەوە ڕزگاری ببوو, کوڕێکیشی پێشتر لە گەڵ شوانەکان بریندارببوو.

ناوی بەشێك لە قوربانیانی گوندی قاڕنە , جگە لەوانەی لە سەرەتا ناویان هاتووە :

1- حاجی ڕەحمانی شەریفی ئازەر
2- ئامینە چاوشین “هاوسەری ”
3- عوسمان شەریفی ئازەر “کوڕی”
4- خالید شەریفی ئازەر “27ساڵە”
5- ڕەحیم سلێمانی “20 ساڵە”
6- سەید فەتاح تاهیری “30 ساڵە”
7- ڕەحمان سلێمانی
8- کەریم سلێمانی
9- ڕەحیم سلێمانی
10- وەستا مەحمود “65 ساڵە”
11- سەید قادر تاهیری “65 ساڵە”
12- سەید فەتاح تاهیری “30 ساڵە”
13- سەید ئیسماعیل تاهیری “40 ساڵە”
14- سەید عەلی تاهیری “70 ساڵە”
15- سەید ڕەحمان تاهیری “50 ساڵە”
16- سەید محەمەد تاهیری ” 35ساڵە”
17- عوسمان مستەفا زادە “27 ساڵە”
18- جەعفەر مستەفا زادە “17 ساڵە”
19- ئەبو بەکر مستەفا زادە “20 ساڵە”
20- ئەحمەد ئامینی “20 ساڵە”

21- ڕەحمان ڕامینی
22- عومەر بێواسی “50 ساڵە”
23- جەعفەر بێواسی ” 25 ساڵە”
24- مستەفا سیدی “20 ساڵە”
25- محمد عەزیز “18 ساڵە”
26- مستەفا عەزیزی “22 ساڵە”
27- شەریف ئابروشین “75ساڵە”
28- محێدین ئابروشین ” 40 ساڵە”
29- ڕەحیم خوسرەوی “75 ساڵە ”
30- ئەبو بەکر خوسرەوی ” 40 ساڵە”
31- عەبدوا□ڵ□ خوسرەوی “30 ساڵە”
32- عەلی ” خەڵکی گوندی دووئاوە لە قاڕنێ شوان بوو ”
33- ئیبراهیم گیەر”55 ساڵە”
34- ڕەحمان ئابزەند “65 ساڵە”
35- ئیبراهیم ڕەسوڵی ” 60 ساڵە لاڵ بوو ”
36- سەید کەریم ئەروەندی “30 ساڵە”
37- سلێمان هەمزە پوور “19 ساڵا نە 1 لاقی هەبوو ”
38- مەلا مەحموودی بێهترزادە “60 ساڵا نە”
39- سەید عەلی تاهیری .

مەلا مەحموود, مەلای گوند ناسراو بە ((مەلا مەحموودی مەستوورزادە)), لە کاتێکدا قورئانی گرتبوو بە دەستییەوە و هانای بۆیان هێنا بۆ ئەوەی دەست لە کوشت و بڕی ئەو خەڵکە هەڵبگرن , ئازایانە بەرەو ڕویان ببووەوەو وتبووی : ئێوە لە تەرمەکانیشمان دەترسن, بەڵام هەر دەگەین بە ئاواتەکانمان. دوای ئەوەی قورئانەکەی لەدەست وەردەگرن و فڕێی دەدەن ئەوجار سەری دەبڕن وەك پاداشتێك, لەبەر خاتر قورئانەک□ م□□□ا سەر دەبڕن بۆ ئەوەی ئازاری نەبێت وەك ئەوانی دیکە, پاشان چەند فیشەکیش دەنێن بەمێکیشیەوە, مخابن سەری مەلا ون دەبێت ” ب□□او دەبێتەوە لەشکری ئیسلام سەری مەلا دەبەن”, ئێستا مەلا ب□ بێسەر نێژراوە.

سەید عەلی تاهیری دوای ئەوەی چەند کەس لە خێزانەکەی شەهید دەکەن , دەستەکانی دەبڕنەوە ئەوجا شەهیدی دەکەن , دواتر تەواوی تەرمی قوربانیان دەبەنە سەر رێگای سەرەکی شار و رادەگەیەنن لە شەڕ لە گەڵ سەپای پاسداران کوژراون.

سەیدێکی دیکە بەناوی سەید ئەحمەد کە 9 کەس لە بنەماڵەکەی لەو تاوانە گیانیان بەختکردبوو, بە چەك و چەقۆو قامە پانکردنەوە بە پێلەقە کوژرابوون, تەواو تاوانەکەی گێڕابوەوەو تۆمار کراوە لە رۆژنامەکانی ئەوکات .

صادق خاڵخاڵی یەکێك لە گەورە تاوانبارانی کۆماری ئیسلامی, دڵڕەقترین ئاخوندی ئەوکاتە, بەرامبەر بم تاوانە هاتە قسە و لە نامەیەکدا بۆ خومەینی لە 1358-6-20 دا 9 رۆژ دوای ئەنجامدانی تاوانەکە نووسی ((کارەساتی دڵتەزێنی قاڕنێ دڵی هەر مرۆڤێك دەهەژێنێت)), ئیتر بزانن چ دڵڕەقیەك کراوە, خاڵخاڵی, خاڵخاڵی سەربڕینی مەلا مەحمود لە راپۆرتەکەیدا دەنوسێت " مەلا مەحمودی مستورزادە کە بە قورئانەوە چووە پێشوازیی خەڵکەکە، دارودەستەی مەعبودی و سەرگورد نەجەفی و عەزیز قادری و مەلا حەسەنی، (65) کەسیان بە شێوەیەکی دەردناک کوشتووە. ئەگەر ئیمام لەو کارە دڵسوتێنەرە نەپرسێتەوە، دەبێ کام دەسەڵات لێی بپرسێتەوە. " .

دوای بڵاو بونەوەی هەواڵی تاوانەکە, خومەینی و مونتەزیری مەهدی بهاداران بۆ لێکۆڵینەوە لە تاوانەکە دەنێرن بۆ کوردستان , لێکۆڵینەوەکەی لە رۆژنامەی ئیتڵاعاتی 17-9-1979 بڵاو کرایەوە, بە پێی راپۆرتەکەی تاوانباران لە لایەن دکتۆر چەمران, تیمسار زەهیر نەژاد, سەرھەنگ شەهبازیان وژمارەیەك فەرماندەی سوپاو ژاندرمەری پڕ چەك کراون, بەڵگەکانی دەریدەخەن کە مەعبودی((حاج عقیم معبودی)) و سەرھەنگ نەجەفی و جوانمەرد(ئازەری□ توندڕەوەکان) تاوانەکەیان ئەنجامداوە, زەهیر نەژادیش پشتیوانی دەکات لە تۆمەتباران و رێگری دەکات لە دادگاییکردنی تاوانباران.

لای خۆیەوە رۆژنامەی ئینقلابی ئیسلامی کە بەنی سەدر سەرپەرشتی دەکرد لە ژمارەی 652ی خۆیدا کۆمەڵە بە هۆکاری تاوانەکە دەزانێت, ئەمە لە کاتێکدایە کۆمەڵە دورو نزیك پەیوەندی بە روداوەکەوە نەبووە لەو رۆژەو رۆژی پێشتریش.

لە دوای تاوانەکە, تاوانباران تەرمی قوربانیان دەکەنە ناو ماشین و بە کەڵەکە کراوی لەسەر یەك , ئەوەشی جێگای نەبوەوە بە دوای ئۆتۆمۆبێلەکانیانا ڕایدەکێشن بەرەو نەغەدەیان دەبەن, لە نەغەدە تەنانەت سوکایەتی بە تەرمی ئەو منداڵە کەمتر لە 10 ساڵانەیە کراوە, 5 تەرمی لە ژێر زبڵدانی شارەوانی دەشارنەوە, ئەوانی دی لە ڕۆخی شەقامەکان فڕێدەدەن , تاکو ئێستاش روفاتی هەموو قوربانیان نەهێنراونەتەوە بۆ قاڕنێ .

خەڵکی قاڕنێ ئەوانەی ئەو چرکە ساتە لە گوند نەبوون و رزگاریان بوو لە کۆمەڵکوژییەکە , دوای تاوانەکە بۆ ماوەی مانگ و نیوێك گوندەکە چۆڵ دەکەن , لە گوندی کانی بۆداغ جێگیر دەبن .

ئەوەی شایانی ئاماژە پێدانە لەکاتی چۆڵکردنی گوندەکە ڕژێم جارێکی دیکە تاوانێکی دیکەی خوڵقاندەوە , دوو ڕۆڵەی دیکەی ئەم گوندەی شەهید کرد بە ناوەکانی :

1- عوسمان ڕامەنی .
2- مستەفا ئابزێند .

چیکراوە بۆ ناساندنی تاوانەکانی ڕژێم بەرامبەر بە خەڵکی سقیل

تاوانی قاڕنێ یەکەم و دوا تاوان نەبوو بەرامبەر بە خەڵکی بێتاوان ئەنجام بدرێت , نموونەی لەو چەشنە لە گوندەکانی ئیندرقاش و قەڵاتان ” 50 کەس ” , دیلان چەرخ ” 40 کەس “خەلیفەلیان ” 21 کەس ” زۆرە .
وەك بینیمان لە کاتێکدا ڕژێم ناسنامەی ئیسلامی بوونی هەڵگرتووە, کەچی مەلای گوند بە قورئانەوە و بە بەرچاوی خەڵکەوە سەردەبڕێت , هەروەها ئەگەر سەرنجی ورد بدەین ژمارەیەکی زۆری قوربانیان سەید و ئەهلی بەیت و لە نەوەی حوسەن و فاتیمەن کە گوایە لای ئەوان لە لوتکەی پیرۆزیدان.
مخابن ئەم تاوانانە لە لایەن پارت و ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتەوە تاکو هەنووکەش گرنگی پێویستی پێنەدراوە , بە یەکجار لە ساڵی 1996 وەك ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان کە ئەوکاتە سەرپەرشتیم دەکرد و یەکەم ڕێکخراوی فەرمی جینۆساید بوو لە کوردستان , پاش قسەوباسکردنمان لەگەڵ چەند کەسێك لە باڵەکانی ئەوسای دیمکرات, ویستمان ئەو یادە بکەینەوە , کەچی مخابن لە لایەکەوە ئەوان تووشی هێرشی ناڕەوا بەسەر کەیە بوونەوە, لە لاکەی دیەوە ئەمەش لە 31ی ئابدا چارەنووسی خۆمان لە زیندان و هەڵەشەلەکردندا بینییەوەو کارەکانمان ڕاگرترا .
خۆشبەختانە لە دوای ساڵی 2002 ئەو خەونە هاتە دی , بۆ ئەنجامدانی کارو نووسین و بەیاننامە دەرکردن , بۆ یەکەمجار یادمان کردەوە لەو ساڵەدا” بە هاوکاری کاك کەیوان فەلامەرزی و مستەفا بەهمەنی”, تا ساڵی 2010, کاری باشکرا بۆ ئەوەی تاوانی قاڕنێ ببێتە سیمبولی کۆمەڵکوژی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان , وەلێ لەوساوە گرنگی پێ نەدرایەوە و هەموو هەوڵە سەرکەوتوانەکان مرێندرا.
لەم یادەدا کۆمەڵێك داواکاری دەخەمە بەردەست خەڵکی قاڕنێ و گوندە دەستە خوشکەکانی ئەوانەی تاوانی کۆمەڵکوژییان بەرامبەر کراوە و هێزە سیاسییەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و نووسەران و چالاکڤانانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان :
– یادی قاڕنێ بکرێتە ڕۆژی یادکردنەوەی دەیان هەزار قوربانی گەلەکەمان , ڕۆژی کۆمەڵکوژی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان .
– هەوڵبدرێت هەموو ئەو تاوانانەی دژ بە گەلەکەمان لەو پارچەیەی کوردستان ئەنجامدراوە , بکرێت بە دۆکمێنت , سیناریۆی سەقەتەکانی

باشوور دوبارە نەكرێتەوە لەو پارچەيەى كوردستان , بە ژمارەو ناو و وێنەى قوربانيان تاوانەكانى كۆمارى ئيسلامى ئێران لە قاوبدرێت نەك بە گۆترە .

– هەوڵبدرێت مۆنمێنتێك بۆ قوربانيانى قاڕنێ درووست بكرێت ” ئەگەر كرا لە گوندەكە , ئەگەريش نا ئەوە بەشێوەى كاتى لە كوردستان يان هاندەران, ئەگەر مەلا مەحمود بكرێتە هێما بۆ ئەو مۆنمێنتە باش دەبێت .

– تەرمى سەرجەم قوربانيان بهێنرێتەوە قاڕنێ و لە گۆڕستانێكدا لە پاڵ يەكترى بنێژرێنەوە .

– وێنەى سەرجەم ئەو قوربانيانە پەيدا بكرێت و ئەلبومێكيان بۆ درووست بكرێت .

– ناوى تەواوى تاوانباران و بەشداربووانى تاوانەكان ياداشت بكرێن و دۆكۆمێنتەكانى ئەوكات ئەرشيف بكرێن , سەرجەم هەوڵەكان لە پەرتوكێكى دۆكۆمێنتاريدا چاپ بكرێت و وەريش بگێڕدرێتە سەر زمانە بيانييەكان.

– خوێندنەوەيەكى ياسايى بۆ تاوانەكان بكرێت و حەقيقەتى ياسايى تاوانەكان دەربخرێن.

سەرچاوە :

– سمينارەكانى مەلا برايم محێدين لەسەر قاڕنێ , ساڵانە بۆ ناوەندى چاك لە هۆڵەندا دەيگێرا لە ماوەى 8 ساڵدا .

– كارەساتى قاڕنێ لە زمانى دانيشتوانى گوندەكەوە, چاودێر ژمارە 94 بەروارى 11-9-2006

– تونا كردنى ڕەگەزى كورد لە گوندى قاڕنێ كوشتنى سياسى نەتەوەى كورد/ سەعيد سەنەندەجى

ناوى گيانبه ختكردوانى گۆندى قاڕنى !

1- مەلا مەحمود بەهتزادە 2- سەيد ڕەحمان تاهرى 3- سيد محەمەد تاهرى 4- سەيد ئيسماعيل تاهرى 5- حاج سەيد حەلى تاهرى 6- سەيد قادر تاهرى 7- ئامينە شەريفزادە 8- حاجى ڕەحمان شەريفزادە 9- عوسمان شەريفزادە 10- مستەفا عەزيزى 11- محەمەد عەزيزى 12- محيدين ئەبر□ۆشەن 13- حاج شەريف ئەبر□ۆشەن 14- ڕەحمان ئەبزەن 15- ڕەحمان سلێمانى 16- ڕەحيم سوڵتانى 17- كەرين سلێمانى 18- قادر سلێمانى 19- مستەفا ئەبزەن 20- عومەر عەباسى 21- جەعفەر عەباسى 22- مستەفا عەباسى 23- محەمەد شەبڕەو 24- سلێمان هەمزەپور 25- ئيبراهيم پويا 26- ئيبراهيم ڕەسوڵى 27- عەلى چوپان ڕوستا 28-

حەسەن نەوجەوان 29- زێنەب ڕامین 30- خاتوزین ڕامین 31- کەریم ڕامین 32- ئەحمەد ڕامین 33- ڕەحمان ڕامین 34- عوسمان ڕامین 35- ڕەسول خەسرەوی 36- ڕەحمان خەسرەوی 37- سەعید خەسرەوی 38- عەبدوڵا خەسرەوی 39- موراد خەسرەوی 40- مستەفا خەسرەوی 41- عوسمان خەسرەوی 42- خالید خەسرەوی 43- ڕەحیم خەسرەوی 44- ئەبوبەکر شیشمان 45- جەعفەر شیشمان 46- عەلی شیشمان 47- عوسمان شیشمان 48- ئەحمەد سەعادەتپوور 49- عومەر دەروێشپوور 50- سەید کەرین ئەروندی 51- عەلی مەلا ڕەحیم لە گوندی دووئاو 52- حەسەن مام ڕەسول لە گوندی ئاڵیاوێ 53- عەزیز مەرزەنگ 54- ئیبراهیم کایەر 55- عەلی گاتوری 56- خەسرەو ئەفشین 57- سەلاح عەلی زناوی 58- ئەبوبەکر حەسەنپوور 59- عوسمان ئەحمەدپوور 60- عەبدوڵا ئەحمەدپوور.

عەزیز محەمەد وەك خۆی ... عەلی مەحمود محەمەد

لە ژیانمدا دووجار بۆ رێكەوت چومەتە خزمەتی, هەردوو جارەكەش لەگەڵ برادەران بۆ رێكەوت بۆ خزمەتی گەیشتووم, چونكە لە روی سیاسییەوە زۆر لە بۆچونەكانیم رەت دەكردەوە, ئەوەی پێی دەوترا تەوافقی سیاسی كە پێی ناسرابوو تا ئاستی خاڵی كردنەوەی حشع لە یاخی بونەوەو شۆڕشگێری لە بەرامبەر نەیارانی بەشی شێری لە ئەستۆی ئەو بوو, تەوافق بۆ رێككستنی ناو ماڵەكەی خۆت گرنگە, وەلێ نەك لەسەر حیسابی خەباتی چینایەتی لەگەڵ بەرامبەرەكانت پیادەی بكەیت, ئاخر تەوافق بۆ ململانەی چینایەتی یانی كۆتایی هێنان بە خەبات و داخستنی دەرگا دێت بۆ حیزبێكی چەپ و سۆسیالست و كۆمۆنیست, تەوافقەكەی هاوڕێ عەزیز تەنها بۆ دەرەوەی حشع بۆ بەرهەم بوو, تەنها بۆ سازشی چینایەتی و كردنی حشع لە حیزبێكی هەرە شۆرشگێڕی نەك عێراق بگرە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانەوە بۆ حیزبێكی ریفۆرمیست, حیزبێك لە شۆڕشگێڕیدا جیابوو لە هەمووان, كردنی بە حیزبێكی ریفۆرمیست دیسانەوە جیا لە هەمووان, لە چەپی هەموانەوە بۆ راستی هەمووان,كەچی تەوافقەكەی هاوڕێ عەزیز لە ناوەوە نەیتوانی ئینشقاقی قیادەی مەركەزی و بەرەی داكۆكی لە نیشتمانی هەشتاكان وپارتی كار لە جیابونەوە رابگرێت,هەرچەندە هەردوو

جیابونەوەکەی دووەم و سێیەم لە ژێر کاریگەری ناسیۆنالستی عەرەبی و کوردیدا بوو, بەرگرتن پێی ئەستەم بوو, تەوافق بە رێکخستنی ناو ماڵی خەت گرنگترە لە دەرەوە, ئەو لە تەوافقی دەرەوە سەرکەوتووتر تر بوو لە تەوافقی ناوەوە, راستە ئەو لە رۆژە ناخۆشەکانی دواى نسکۆ گەورەکە لە عیراق لە دواى قەسابخانەکەی 8ی شوبات و سەردەمی پاشەکشەی کەمەنزمی روسی سەرکردایەتی گرتە دەست, وەلێ دەیتوانی زۆر نا بکات, ئاخر خەڵك لە کوردستان و عێراقیش پێویستیان بە نا کەی ئەو بوو, نەك تەوافقە بەردەوامەکانی کە بە کۆتایی بوون تەنانەت لە گەڵ دوژمنە چینایەتییەکانیشدا.
هەرچەندە رەخنەکەم پێش خست,وەلێ هاوڕێ عەزیز دیوەکی دیکە لە ژیانیشی هەیە کە جیای دەکاتەوە لە هەمووانی تر, جوانییەك نەمرییەك ئەبەدی پێ دەبەخشێت, دواى کەچی هاوڕێ عەزیز محەمەد بە دواداچوون کرا بە ئەو خانووەی تێیدا نیشتەجێ بوو لە دواى راپەڕینەوە لە خانووەکانی مەجلس تەشریعی و تەنفیزی شاری هەولێر,کە تەواوی ئەو خانوانە کرابونە سەر ناوی ئەوانەی تێیدا نیشتەجێ بوون, زۆریشیان چەندین جار فرۆشرابونەوە, وەلێ خانووەکەی ئەو نەکرابووە ناو کەسەوە, تەنانەت هاوسەرەکەشی کە پێشتر مامۆستا بوو بەهۆی راوەدونانی سیاسییەوە دابڕابوو لە کارەکەی خانەنشین نەکرابوو, لەدواى خۆی یەك سانتیمەتر زەوی بەجێ نەهێشت,مانگا نە ژیانەکی سادە وەلێ شاهانەی بەو موچەیە دەبردە سەر کە وەری دەگرت, شاهانە مەبەست لەو هەیبەت و ویقارە شەخسی و سیاسییە بوو هەیبوو, مەجلسی لە مەجلسی گەورە سیاسیانی ئەم وڵاتە هەیبەتی کەمتر نەبوو, تا وای لێهاتبوو ماڵەکەی وەك مەزارگەی سیاسییەکانی لێهاتبوو,هەمیشە جمەی دەهات .

عەزیز محەمەد سەردەمانێك کەسی یەکەمی سیاسەت بوو لە کوردستان, ئاخر ئەوکاتەی ئەو سەرۆکی لقی کوردستانی حیزبی شیوعی و مەکتەبی سیاسی حشع بوو, حیزبەکەی حزبی یەکەم بوو لەم وڵاتە بە کوردستانیشەوە" لە کوردستان تا ساڵی 1961″,15 ساڵیش لە 1964 بە 1979 حیزبی کاریگەری هەموو عێراق بوو, کەچی هەر نەبوو خاوەند مەترێك زەوی و دوو فلس لە بانکەکانی جیهان وەك هەموو ئەوانی دی, نەبوو بە خاوەند بازاڕو کارگەیەك,یەك دانە خزمیشی نە لە حیزبەکەی و نە لە حکومەت نەبردە پێشەوە,یەك مەتر زەوی و یەك پرۆژەو یەك عانەی حیزبەکشی بە ناوەوە نەبوو,رۆژێکیش نەیووت شەریکم لەم داهاتە, دواى ئەوەی پارتەکەی لە کوردستان بچوك بوەوە لە حیزبی زۆرینەی موتەڵقەوە بووە حیزبێکی بچووکی یەك کورسی, رۆژێك نەیووت من لەم حیزبە گەورەترم, لە کۆبونەوەو کۆنگرەکانیدا دادەنیشت

بەرپرسیارانە قسەی دەکرد, گفتوگۆی جدی دەکرد و خۆی بە خاوەندی دەزانی, حەربا ئاسا باوەڕی نەگۆڕی,هەر بە ئومێدی یەکسانییەوە ژیا .

عەزیز محەمەد وەك ئەمیر حەسەن پور مردنەکی مادیانە نەمرد, قورئانی بە خوێندرا و پرسەی بۆ داندرا,گۆڕی بۆ هەڵکەنرا,ئەو سیاسییەکی دگمەنی بێ نەیار بوو, پەیامنەری ئاشتی بوو بە گەلەکەی لە هەستیارترین کاتدا نەگریسترین شەڕی راگرت, وەلە تاکە سەرکردەی کوردە لە کوردستان لە نەخۆشخانەیەکی گشتی بە بەرچاوی کامیراکانەوە سەردەنەتەوە,ژیان و مردنە سادەکەی مانایەکی دیکەی بەخشی بە تێکۆشان سیاسی و بەرپرسیارێتییەکەی رابردووی, لە دوای خۆی هیچی بۆ مناڵەکانی جێ نەهێشت, هیچ بە مانا مادییەکەی, وەلە میراتێکی گەورەی کەسایەتی بەیان جێ هێشت, هەرچەندە رۆژگارێکی زۆر لە کەسە یەکەمەکانی سیاسەت بوو نەك لەسەر ئاستی شارێك بگرە هەرێمەکەو وەلاتەکە و ناوچەکەو جیهان.دوای مردنی لە گۆڕستانی هاوڕێکانی ناشتیان, لە پاڵ ئەوان, بە یەکسانی, بەرزی کێلەکەی , زەوی گۆڕەکەی وەك ئەوانی ترە,ئەگەر لە جیهاندا نەیتوانی یەکسانی بەدی بهێنێت, لە مردندا لە گۆڕ هاوڕێکانی یەکسان بوو, ئاخر خۆشی قەبوڵ ناکات کێلی گۆڕەکەی بەرزتر بێت لە کێلی کێلە بە گۆڕەکەی جەمال حەیدەری و هاوڕێکانی کە لە تەنیشتییەوەن.

دەست … پشکۆ ناکام

شەکەتم…
ماندووی پێش کازیوە
و
دوای خۆرهەڵاتم
چاوەڕوانم،
دەستێک
گەرمتر لە ناخم
پڕ موحیبەت تر
لە حەسرەت و ئاهم
دەستێک

ئارەقی ڕۆژگارم بسڕێ
ووردە ووردە
لە گەڵما بکەوێتە ڕێ
چاوەڕوانم.…
،،،،،،
شاخێکم
جگە لە غەم
چی تری لێ سەوز نا بێ
روو بارێکم
چی ئەکەم تینوێتیم
نا شکێ
مناڵێکم
هەر گا گۆڵکێ یە
و
پێ گرتن لە خۆ ناگرێ
شەپۆلێکم
هاشە و غەزەبی
هەر بە ڕووی خۆما
ئ□ بارێ
مۆمێکم
بە روو ناکیەکەی
نە شیعرێ
لەدایک ئ□ بێ
و
نە بە کوژانەوەی
خەو ساتێ ،هاوڕێم ئ□ بێ
چاوڕوانی دەستێکم
لە گەڵما بکەوێتە ڕێ
خۆشم نازانم
بەرەو کوێ…
دوێنێم تەڵخ
ئێستام تەڵخ
چاوم بەردەمی خۆم
نا بینێ..
ب□ یە : شەکەتم
ما ندووی هەنگاوی یەکەم
و

داو هەنگاوم
چاوەڕوانی دەستێکم
لە تینوێتیما
لە دەریای ناخی خۆما
دەرم بێنێ..
،،،،
شەکەتم
وەک نۆتەیەکی لە بیرکراو
لە نێو وەتەرەکانی ڕۆژگارا
دێم و دەچم
نە بووم بە چەپڵەیەک
نە بە ئاوازێک
دڵم تۆزێک ئۆقرە
بگرێ…
شەکەتم
شەکەتی دۆزینەوەی
خۆمم
شەکەتی ڕا کردنم
هەر لە مناڵیمەوە
و
نە بەردەمم دیارە
و
نە ئ□گ□□م□وە
دوێنێ…
درۆی ئەم هەموو دەنگانە
چۆن کپ بکەم!!
چاوەڕوانی دەستێکم
جیا لە دەستەکانی تر
دەستێک وەک دایکم
سوجدەی بۆ بەرم
سوجدەی
مانا وونبوەکانی ئینسان
بۆ ئەو سوجدەیە
چاوروانی دەستێکم
لە غوربەت و لە عوزلەت
بمگەیەنێتە
مەزارێ

کە گەیشتم
هەم تۆم خۆش بوێ
و
هەم بگەڕێم
بۆ خۆرێک
لێوەی هەڵبێم
و
دەستێک لە گەڵما
بکەوێتە ڕێ….
،،،،،،،،،،
پشکۆ ناکام
سێپتەمبەر 2017

خەونی ترسنۆکان … هیوا سەعید

ئێوە دەڵێن باوەڕمان بە خوا هەیە
بەڵام درۆ دەکەن
ئیشتان پێی هەیە.

ل□ ه□زاری دەترسن
خەون بە دەوڵەمەندییەوە دەبینن.
لە نەخۆشی دەترسن
خەون بە لەشساغی دەبینن.

بە چارەنوسی خۆتان ڕازی نین
ژیانێکی چاکترتان دەوێ
ئێوە بەس دەتانەوێ
خۆتان ناخەنە ژێر هیچ بەرپرسیارێتییەک.

ئەگەر خوا نەیدا
پەنا دەبەنە بەر مەزاری ئەو مردووەی
ئێوە پێی دەڵێن پیاوچاک،
ئەگەر ئەویش وەڵامی نەبوو
دەچنە لای ئەو ساختەچییە ڕیشنەی

ئێوە پێی دەڵێن شێخ،
ئەگەر ئەویش هیچی پێنەکرا
پیرێژنێکی جادوگەر دەدۆزنەوە،
یان بەدوای قەرەجێکی فاڵگرەوە دەگەڕێن،
یان خەوننامەیەک دەکڕن،
یان کەلوی بەخت دەخوێننەوە،
ئەگەر هەرنا قاوەیەک دەگرنەوە.
ئێوە خواتان نییە، خەونتان هەیە.

ئێوە دەڵێن باوەڕمان بە پێغەمبەر هەیە
بەڵام درۆ دەکەن
پێغەمبەر وتی چومە ئاسمان
ئێوە کە فڕینی سوپەرمانتان بینی
پێتان سەیر بوو.

ئێوە دەڵێن باوەڕمان بە ئایین هەیە
بەڵام درۆ دەکەن
هەموو ئایینێک خوایەک و پێغەمبەرێکی هەیە
ئێوە تەنیا خەونتان هەیە.

خەون واتا ئومێد.
ئومێد واتا چاوەڕوانی.
چاوەڕوانی واتا دڵەڕاوکێ.

هەی قەزەمی قەمبورینە
دەبێ لەناو ئەو بازنەیە
هەر بە چاوەڕوانی و دڵەڕاوکێوە بخولێنەوە.

قەزەم واتا بچوک.
قەمبور واتا ملکەچ.
خولانەوە لەناو بازنە واتا ژیانی دووبارە.

چیرۆکنووسی منداڵان یۆهانا شپیری... رەزا شوان

خاتوو (یۆهانا لویزە هۆیسەر) کە بە نازناوی ئەدەبی (یۆهانا شپیری) یەوە چیرۆکەکانی نووسیون و ناوبانگی دەرکردووە، کەڵە چیرۆکنووسێکی سویسری و جیهانی ناسراوە لە بواری نووسینی چیرۆک بۆ منداڵان، بە ناوبانگترین چیرۆکیشی “هـایدی” یە.
یۆهانا شپیری لە (١٢ی/ یۆنیۆ /١٨٢٧) لە دێی (هێرتزل) سەر بە کانتۆنی (زیوریخ) لە سویسرا لە دایک بووە. باوکی (یۆهان یاکوب) پزیشک بوو، دایکیشی (میتا هۆیەر شفایتسەر) شاعیر بوو، کچی یەکێک لە قەشەکانیش بوو. یۆهانا لە شەش خوشک و برا، منداڵی چوارەمی خێزانەکەی بوو.

یۆهانا شپیری لە دێی هێرتزل دەستی بە خوێندن کرد. لە (زیوریخ) یش درێژەی بە خوێندنی زمانەکان زیندووەکان دا. یۆهانا زۆر حەزی لە خوێندنەوە بوو، بە تایبەتیش پەرتووکەکانی بیرمەندی ئەڵمانی (گۆتە) ی دەخوێندەوە، بە جوانیش پیانۆی لێدەدا. خۆشی لە رێنماییە ئایینیە باو و چاولێکەری□کانی ئەو سەردەمە داماڵی، کە دایکی تەڵقین ئاسایی فێری کردبوون.
یۆهانا پشووی هاوینانی بە زۆری لە ناوچەی (گنیس) و (ماینفێڵد) ی سەر بە کانتۆنی (گراوبۆندن) بەسەر دەبرد. دوو ناوچەی شاخاوی و کوێستانی زۆر جوان و قەشەنگن. لە دوایدا ئەم ناوچانە بوونە گۆڕەپانی رووداوەکانی چیرۆکی هـایدی.
یۆهانا لە ساڵی (١٨٥٢) دا، لەگەڵ پارێزەر (یۆهان بیرنهاد شپیری) دا هاوسەرگیریان کرد. کۆڕێکیان بوو، لە ساڵی (١٨٨٤) دا، کوڕەکەیان کۆچی دوایی کرد.

یۆهانا شپیری لە دوای مردنی کوڕەکەی دەستی بە نووسین و دانان و کاری خێرخوازی کرد. لە سەرەتادا کۆمەڵێک کورتە چیرۆکی بۆ منداڵان نووسی. یۆهانا سەرجەم (٥٠) پەرتووکی نووسی و بڵاوی کردەوە. چیرۆکە بەناوبەنگەکەی هایدی یەکێکە لەو پەنجا پەرتووکە چاپکراوانەی.
یەکەمین کاری ئەدەبی یۆهانا شپیری، چیرۆکێکە لەژێ ناوی (گەڵا یەک لەسەر گۆڕی فرۆنی)، بەڵام چیرۆکی (هـایدی) کە لە ساڵی (١٨٨٠) دا، لە ماوەی مانگێکدا نووسی و لە دوو بەرگدا بڵاوی کردەوە بەناوباگترین چیرۆکێتی. ئەم چیرۆکە د□رbar□ی ژیانی کچۆلەیەکی بێ

دایک و بە باوکە، کە لە چیای (ئەلپ) ی سویسری لەگەڵ باپیرەی دا دەژیان. چیرۆکی هایدی پێگەیەکی زۆر بەرزی لە ئەدەبی سویسری دا هەیە، تا ئەو رادەیەی کە بەتەنێ پێناسەی ئەدەبی سویسری، زیاتر لە هەموو کارەکی تری ئەدەبی بەتە وەردی سەر زمانی سویسرییەکان؛ بووە بە بەشێکی ڕەسەنیش لە کولتووری سویسرا و شانازی پێوەدەکەن. یەهانا بە زمانی ئەڵمانی هایدی و چیرۆکەکانی تری نووسیوون.
چیرۆکی هایدی بۆ زیاتر لە (٥٠) زمانی جیهانی وەریان گێڕاوە. زیاتریش لە (٥٠) ملیۆن دانەی لە جیهاندا لەفرۆشراوە. ئەوەی کە ناوبانگ و نەمرییەکی زیاتری بە هایدی بەخشی، ئەوەیە کە ئەم چیرۆکە کراوە بە (فیلمی کارتۆنی ئەنیمەیشن) و، بە چەند فیلمەکی سینەمایی و زنجیرە کارتۆنی تەلەفزیۆنی لە ئەمریکا و لە ئەڵمانیا.

لە ساڵی (١٩٧٤) دا، کۆمپانیای فیلمسازی یابانی (زیرۆ ئیزۆ) لە دەرهێنانی، دەرهێنەری بەناوبانگی یابانی (ئیزاو تاکاهاتا) چیرۆکی هایدی لە (٥٢) ئەڵقەدا، بە فیلمی کارتۆنی ئەنیمەیشن دەرهێنراوە. ئەم فیلمە کارتۆنییەش بە زۆربەی زمانەکانی جیهان دۆبلاج کراوە و لەسەر پەردەی تەلەفزیۆنەکانی زۆربەی وڵاتانی جیهاندا پێشاندرەت. بەشی هەرە زۆری منداڵانی جیهان هۆگری ئەم فیلمە بوونە و تا ئەمڕۆش خۆشی و چێژی لێوەردەگرن. هەر بۆیە ئەم فیلمە کارتۆنەوە، ساڵانە بە هەزاران گەشتیاری یابانی بۆ گەشت و گوزەر دەچن بۆ سویسرا، بۆ ئەوەی ئەو شوێنە راستییە ئەفسووناوییانە ببینن کە ڕووداوەکانی (هایدی) یان لە ڕووداون و تۆمارکراون، سەردانی ئەو ماڵەش دەکەن، کە هایدی و باپیرەی و پیتەر لێی ژیاون، کە لە ئێستادا (هایدی لاند) و ئەو خانووەی کە هایدی لێی ژیاوە، کراوە بە مۆزەخانەیەکی قنج و قەشەنگ، پەیکەری هایدی و پیتەری تێدا دانراون. ساڵانە زیاتر لە سەد هەزار گەشتیار سەردانی ئەم ناوچە شاخاوییە دڵڕفێنە و (هایدی لاند) دەکەن کە لەسەر نیوەیان لە ئاسیاوە دێن.
لە ساڵی (١٩٣٧) دا، چیرۆکی هایدی لە ئەمریکادا، کرا بە فیلمێکی سینەمایی، کە ئەستێرەی سینەمایی بەناوبانگی ئەمریکی خاتوو (شێرلی تمبل) کە تەمەنی نۆ ساڵان بوو، ڕۆڵی (هایدی) ی لە فیلمەکەدا دەنواند. لە ساڵی (١٩٩٢) دا، لە بەرهەمهێنانی کۆمپانیای (واڵت دیزنی) لە ئەمریکا، هایدی کرا بە زنجیرە کارتۆنێکی تەلەفزیۆنی.

لە ساڵی (١٩٥٢) دا یەکەمین فیلمی سویسری دەربارەی هایدی دەرهێنرا و نمایش کرا.

دواترین فیلمی هایدی فیلمەکی سینەمایی سویسرییە هەر بە ناوی (هایدی) یەوە، کە لە ڕۆژ و ساڵی (١٠ی/سێپتەمبەری/٢٠١٧) دا بەرهەم هێنراوە. ئەم فیلمە لە دەرهێنانی، دەرهێنەری سویسری (ئالان گسپۆنەر) ە، خونچەگوڵ (ئانێک ستیفن) ی نۆ ساڵان ڕۆڵی هایدی دەبینێ، کە لە نێوان (٥٠٠) کچۆلەی سویسری هاوتەمەند دا کە خۆیان بۆ ئەم ڕۆڵە کاندید کردبوو، ئانێک ستیفن هەڵبژێرا، ڕەنگە رووخۆشی و لێوبەخەندەیی و ساکاری لە هۆکارەکانی هەڵبژاردنی بن بۆ ئەم ڕۆڵە. ئەستێرەی سینەمایی سویسریش (برۆنۆ گانز) ڕۆڵی باپیرەی هایدی دەبینێت، (ئیزابیلە ئوتمان) ی دوانزە ساڵانیش ڕۆڵی (کلارا) دەبینێت. فیلمەکەش بە دیالیکتیکی سویسری ئەلمانی دەرهێنراوە. دیمەنەکانی فیلمەکەش لە چیا سەرکەش و قەشەنگەکانی (گراوبەندن) گیراون کە ناوچەیەکی زۆر جوان و دڵڕفێنە. تا ئێستا لە سینەماکانی بەشێکی زۆری وڵاتان دا ئەم فیلمە نمایشکرا.

شایەنی باسیشە هەموو پەرتووک و نووسینەکانی یۆهانا شپیری ڕەخنەئامێزن، ڕەخنە لە بارودۆخی ژیانی نالەبار و هەژاری و نەلاواندنەوەی منداڵانی بە دایک و بە باوکی ئەو سەردەمەی سویسرا دەگرن، بە تایبەتیش لە سەرەتای سەردەمی پیشەسازی و سەرمایەداری دا لە سەدەی نۆزدەمدا. زۆربەی چیرۆکەکانیشی دەربارەی چارەنووسی منداڵانی بێنەوا و کوێرەوەرییەکانی ژنانی گەنجن. کە دووچاری ناخۆشی و گرانی و تەنگەژەکانی ژیان ببوون. چارەسەری ئەم بابەتەش تەنها وەکو بابەتێکی ئەدەبی سەیر ناکرا، بەڵکو وەکو بابەتێکی بنەڕەتی لە بیری کۆمەڵایەتی سۆشیالیست دا سەیر دەکرا.

چیرۆکی هایدی

زۆر بە کورتی چیرۆکی (هایدی) بە بیری خوێنەرانی ئازیزمانی دەهێنینەوە، کە چیرۆکنووسی بەناوبانگی منداڵان (یۆهانا شپیری) دایهێناوە و لە ساڵی (١٨٨٠) دا نووسیوێتی و لە دوو بەرگدا چاپی کردووە و بڵاوی کردۆتەوە.

هایدی ناوی ئەو کچە بچکۆلە بێ دایک وباوکەی پاڵەوانی ئەم چیرۆکەیە. هایدی کچۆلەیەکی رووخۆش و لێوبەخەندە و خۆشەویستکەر بوو، چالاک و بزێو بوو.

تەمەنی هایدی یەک ساڵان بوو، کە دایکی و باوکی کۆچی دواییان کرد. پوورەکەی ئەرکی بەخێوکردن و پەروەردەکردنی گرتە ئەستۆی. کە تەمەنی بوو بە پێنج ساڵان، پووری بە هۆی هەژاری و نەبوونی و سەرقاڵبوونی بە کارەوە. ناچاربوو کە هایدی بنێرێ بۆ لای باپیرەی، کە بە (گەورەی چیا) ناویان دەبرد. لە خانوویەکی دوور لە

دێیەکەیان لە دامەنی چیاکانی (ئەلپ) دەژیا. باپیرەی پیاوێکی توندڕەفتار و ڕەق و نامۆ و گۆشەگیر و کەم تێکەڵ بوو. حەزی بە ژیانی سروشتی ئەو ناوچەیە دەکرد، کە پڕە لە دیمەنی جوان و ئەفسووناوی، لە چیمەنی سروشتی، لە سەوزەگیای ناسک و گەش، کەشوهەوایەکی زۆر خۆشی هەیە، پڕە لە دار و دەوەن و لەوەڕگای سروشتی. باپیرەی هایدی خاوەنی مەگەلێک بزن و مەڕ و کار و بەرخ بوو، هۆکاری بژێوی ژیانی بوون.
هایدی گەیشتە لای باپیرەی، سەرسامی دیمەنە جوانەکانی ناوچەکە بوو. بە زەردەخەنە ناسک و شیرینەکانی، بە قسە قوت و خۆشەکانی توانی زەردەخەنە بخاتە سەر لێوەکانی بوو بە باپیرەیەکی رووخۆش و لێوبەخەندە، رۆژ لە دوای باپیرەی، بە تەواوی گۆڕا و رۆژ نەرمتر دەبوو. هایدی لە ماوەیەکی کەمدا بە قسە خۆشەکانی لای هەموو خەڵکی ناوچەکەش شیرین و خۆشەویست بوو. باپیرەی وەکو منداڵانی تری دێیەکە هایدی نەنارد بۆ قوتابخانە. بەڵکو لەگەڵ (پیتەر) ی شوانە بچکۆلەدا، بۆ لەوەڕاندنی بزن و مەر و کار و بەرخەکانی دەینارد. هایدی و پیتەر بوون بە خوشک و برا و پێکەوە ئاژەڵەکانیان دەلەوەڕاند، بە یاری و پێکەنین و خۆشی رۆژگاریان بەسەردەبرد.

دوای تێپەڕبوونی سێ ساڵ پوورەکەی هات بۆ لای، زۆر لەوە دڵگران بوو کە باپیرەی هایدی نەناردبوو بۆ قوتابخانە. هایدی برد بۆ ماڵێکی دەوڵەمەند لە شاری (فرانکفۆرت) ی ئەڵمانی، تا لەوێدا ببیت بە هاوڕی و بە یارمەتیدەری کچە تاقانەکەیان (کلارا) کە تووشی ئیفلیجیی پێیەکانی ببوو. (کلارا) ی تەمەن دوانزە ساڵان کە دایکی کۆچی دوایی کردبوو، لەسەر کورسییەکی پێچکەداردا دادەنرا و پالدەنرا. کلارا کچۆلەیەکی سپیلکەی جوان و قژزەرد و رووخۆش بوو. خاتوو (رۆتینمایەر) کە هەموو کاروبارێکی ئەو ماڵەی بەڕێوەدەبرد و قسەی دەڕۆیی، پێی خۆش نەبوو کە کچە لادێیەکی وەکو هایدی تەمەن هەشت ساڵان ببێت بە هاوڕی و بە یارمەتیدەری کلارا و لەو ماڵەدا بمێنێتەوە. بۆیە بە شێوازێکی رەق و توند لەگەڵیدا هەڵس و کەوتی دەکرد. پوورەکەی بەبێ رازی بوونی رۆتینمایەر، هایدی لەو ماڵەدا بەجێهێشت و خۆشی گەڕایەوە بۆ سویسرا.
هایدی و کلارا بوون بە دوو هاوڕێی خۆشەویست. نەنکی کلارا هایدی خۆشدەویست و فێری خوێندنەوە و نووسینی کرد. باوکی کلارا پیاوێکی دەوڵەمەندی هەمیشە سەرقاڵی ئیش بوو، کلارای زۆر خۆشدەویست، بەڵام کەم دەرفەتی لاواندنەوەی بۆ هەڵدەکەوت.
دوای ماوەیەک هایدی بە هۆی رەفتاری توند و رەقی رۆتینمایەر و بە نازییەوە، سەزی گەڕانەوەی بۆ نیشتمانی خۆی و بۆ لای باپیرەی کرد.

بڕیاری گەڕانەوەی دا. باوکی کلارا لەگەڵیدا هات و گەیاندیەوە بە لای باپیرەی، باپیرەی و پیتەر و خەڵکی دێیەکەش بە گەڕانەوەی هایدی دڵخۆشبوون. هایدی بە نیشتمانەکەی و بە باپیرەی شاد بۆوە.

کلارا زۆر بیری هایدی دەکرد، چەند نامەیەکی بۆ نارد کە زۆر حەزدەکات بێت بۆ لای و میوانداریان بکات، بەڵام پزیشکی تایبەتی کلارا لەبەر سەختی ناوچە شاخاوییەکە ڕێی پێنەدا بچێت، هەرچۆنیبێت پزیشکەکەشیان قایلکرد کە بچێت. کلارا و خاتوو ڕۆتینمایەر چون بۆ ماڵی باپیرەی هایدی. هایدی و باپیرەی زۆر بە گەرمی پێشوازییان لێکردن.

ڕۆتینمایەر دوای چەند ڕۆژێک گەڕایەوە، بەڵام کلارا نەگەڕایەوە، زۆر سەرسامی جوانی و ئەفسووناوی و ژیانی ساکار و سروشتی ناوچەکە بوو. هایدی و باپیرەی زۆر هانی کلارایان دا، کە راهێنان بکات و هەوڵی هەڵسان و ڕۆیشتن بە پێیەکانی بدات، کلارا بە قسەیانی کرد، دوای راهێنان و هەوڵدانێکی زۆر، کلارا کەوتە سەر پێیەکانی و توانی بڕوات، تا بە تەواوی چاک بۆوە. کە باوکی و نەنکی هاتن بۆ لای، کلارا بە راکردن بە پیریانەوە چوو. باوکی و نەکی بە چاکبوونەوەی کلارا زۆر گەشانەوە، زۆریش سەرسام و دڵخۆشبوون بوون. لە دوای چەند ڕۆژێک لە میوانداری، زۆر سوپاسی هایدی و باپیرەی و پیتەریشیان کرد. ئینجا کلارا و باوکی و نەکی پێکەوە ماڵئاواییان لێکردن و گەڕانەوە بۆ شاری فرانکفۆرت.

ئەمەیە چیرۆکی هایدی بە کورتی و بە سەرپێی. بێجگە لەو کاراکتەرانەی کە ناویانمان برد، چەند کاراکتەرێکی لاوەکی کەش کەم یا زۆر لەم چیرۆکەدا ڕۆڵیان هەیە، وەکو:
(پووری هایدی، نەنکی کلارا، نەنکی پیتەر، خزمەتکاری خێزانەکەی کلارا، سەگەکە گەورەکەی باپیرەی هایدی، ئاژەڵەکانی باپیرەی هایدی، چەند کاراکتەرێکی تریش)
هایدی چیرۆکی ئەو خونچەگوڵە بێ دایک و باوکەیە، کە چارەنووس خستییە باوەشی دڵڕەقترین و وشکترین پیاو و ژنەوە، کە لە باپیرەی و ڕۆتینمایەردا بەرجەستەبوون. بەڵام هایدی دڵپاک و رووخۆش و بزیە، هایدی هەردەم لێوبەخەندە و پێکەنین، بە کردارە سروشتییە سەیر و ساویلکەییەکانی، بە زەردەخەنە و پێکەنینە شیرینەکانی، بە قسە خۆشەکانی کە گوزارشتیان لە پاکی و بێ تاوانی و خۆشەویستی ناخی دەروونیان دەکرد، توانی بەستەڵەکی رەقی و وشکی و بێ سۆزی بتوێنێتەوە و زەردەخەنە بخاتە سەر لێوەکانی باپیرەی و بە تەواوی بیگۆڕێ و بیکات بە مرۆڤێکی کۆمەڵایەتی ئاسایی و دڵڤان و

نەرمەوە. توانی رق و وشکی بگۆڕێ بە خۆشەویسی و مرۆڤدۆستی.

ئەو پەند و وانانەی کە لە چیرۆکی هایدی دان، ئەوەیە کە پێویستە بە چاوێکی ڕەخنەوە، بە دڵێکی نیانی پڕ لە سۆز و خۆشەویستی و میهرەبانییەوە، منداڵەکانمان بلاوێنین و پەروەردەیان بکەین. پەروەردەکردنی منداڵان شارەزایی و شێوازێکی تایبەتی دەوێت، تا منداڵان لە رووی هۆش و ئەندێشە و دەروونییەوە، بە دروستی و ئاسایی و ئاسوودەیی پێبگەن و ڕەفتار سەرکەوتووبن، لە قوناغی هەرزەکاری و لاوییاندا ڕەنگبدەنەوە.
زۆربەی ئەو منداڵانەی، کە لە نێو خێزان و ژینگەیەکی ڕەق و دڵڕەق و توند و تیژ و هەست وشک و بێبەزەییدا ژیاون و دەژین، ئەو منداڵانە ژیانیان پڕە لە ناخۆشی و لە نەخۆشی و لە گرێی دەروونی، ڕەفتار نادروست و چەوتن، بەڵکو زۆر جار ئەو ژیانە سەختە و ئەو پەروەردە سەقەتە، دەبنە هۆکارێکی سەرەکی بۆ بڕیاری خۆکوژی، بە لە ڕێدەرچوون و ئەنجامدانی کەتن و تاوانی جۆراوجۆر.

خاتوو یۆهانا شپیری لە (٧ی/ یەنیەر/١٩٠١) دا، لە زیوریخ کۆچی دوایی کرد، لە گۆڕستانی زیلفیلت دا نێژراوە. بەڵام میراتێکی نەمر (هایدی) ی بۆ منداڵان بەجێهێشت.
هایدی بۆتە کەسایەتییەکی هێما بۆ سویسرا. لە ساڵی (٢٠٠١) بە بۆنەی سەد ساڵەی کۆچی دوایی نووسەری بە ناوبانگ (یۆهانا شپیری) وەکو ڕێزلێنان و پاداشتێک بۆ ئەو خزمەتە بەرز و گەورەیەی کە پێشکەشی بە نیشتمانەکەی و بە منداڵانی جیهان کرد، سویسرا پارەیەکی دەرکرد کە وێنەی (یۆهانا شپیری) ی لەسەر داناوە.
پەیکەرێکی زێڕینی شایستەشیان لە (هایدی لاند) بۆ یۆهانا شپیری دروستکردووە، چەندین شوێنی ڕۆشنبیری و قوتابخانە و کۆگاش لە سویسرادا، بە ناوی یۆهانا شپیری و هایدی یەوە ناونراون. (هایدی لاند) هەمیشە سەوز و جوانە، گرنگترین گەشتگای سویسرایە، کە ساڵانە بە هەزاران گەشتیار لە هەموو وڵاتانی جیهانەوە رووی لێدەکەن. سویسرا ساڵانە بەم هۆیەوە پارەیەکی باش دەست دەکەوێت. ئەوەی بچێت بۆ سویسرا و نەچێت بۆ (هایدی لاند) وەک ئەوە وایە کە سویسرای نەبینیێت.

ڕەزا شوان
نەرویج: (٣ی/ سیپتەمبەر/٢٠١٧)

ئاشتی ... هۆنراوەی/فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

هەمیشە هاوڕێی ئاشتین لەئاشتیدا خۆشبەختین
وڵاتمان ئاشتی دەوێ ئاشتیخوازمان خۆشدەوێ
ئێمەی منداڵ دەترسین بۆیە لەجەنگ دەپرسین
جەنگ مایەی وێرانییە ئەنجام پەشیمانییە
بوونی سامانی وڵات هەمووی بەفیڕۆدەبات
سیمای گوڵ دەژاکێنێ ژینمان لێ دەشێوێنێ
تیشکی خۆرمان لێدەبات ئاسمانمان تاریك دەكات
بالەجێگای هەراوشەی هەوڵمان بخەینەگەڕ
بۆوڵات بەخزمەت بین هەتاکو ئاسوودەبین
چوون ئاشتی وئاوەدانی هێمان بۆشارستانی..